

DIPLOMADOLGOZAT

Lengyel Petronella

2024

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem

Kaposvári Campus

Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet

Regionális és környezeti gazdaságtan mesterképzési szak

**A KULTURÁLIS KÍNÁLAT ÉS KULTÚRAFOGYASZTÁS
VÁLTOZÁSA KAPOSVÁRON A VERSENYKÉPESSÉG
TÜKRÉBEN**

Belső konzulens: Dr. Egri Zoltán PhD

Egyetemi docens

**Belső konzulens
intézete/tanszéke:**

Vidékfejlesztés és
Fenntartható Gazdaság
Intézet
Vidék- és Területfejlesztés
Tanszék

Készítette:

Lengyel Petronella

Kaposvár

2024

Tartalomjegyzék

1	Bevezetés és célkitűzések.....	3
2	Szakirodalmi áttekintés	6
2.1	Területi versenyképesség.....	6
2.2	Versenyképesség és humán tőke	11
2.3	A humán tőke.....	14
2.3.1	A humán tőke tartalma és szerepe.....	14
2.3.2	Humán tőke és társadalmi tőke	16
3	Alkalmazott módszerek.....	18
4	Eredmények és értékelésük	20
4.1	A régió, a város és versenytársai	20
4.1.1	A régió versenyképessége az EU NUTS 2 társak tükrében	20
4.1.2	Kaposvár és Somogy vármegye versenyképessége a versenytársak tükrében...	21
4.2	Kaposvár versenyképessége és változásai az elmúlt 20 évben.....	22
4.2.1	Kutatási és technológiai fejlesztés.....	23
4.2.2	Kis- és középvállalkozások	26
4.2.3	Közvetlen külföldi befektetések.....	28
4.2.4	Infrastruktúra és humán tőke.....	28
4.2.5	Intézmények és társadalmi tőke	30
4.3	Kaposvár kulturális kínálatának és a lakosság kultúrafogyasztásának változása.....	33
4.3.1	Kulturális szolgáltatások és kultúrafogyasztás számokban.....	33
4.3.2	Kultúrafogyasztási szokások és változásai.....	40
5	Következtetések és javaslatok.....	43
6	Összefoglalás.....	46
7	Irodalomjegyzék.....	48

8	Ábrajegyzék	52
9	Mellékletek.....	53

1 Bevezetés és célkitűzések

Alapvetésem, hogy nem létezik település lakosok nélkül. Építhetünk házakat és infrastruktúrát, települhetnek gyárok egy területre, de ha lakosok nincsenek, nincs település. Ezért bármilyen fejlesztést keresünk, szem előtt kell tartanunk az embereket és igényeiket. Természetesen a többi összetevőre is szükség van, de a kizárólag a gazdaság felől kiinduló fejlesztések nem működnek. A gazdaság nem önmagában áll, hanem része az egésznek, kölcsönhatásban a környezettel és a társadalommal. Ha nem tud ezekkel megfelelő, fenntartható módon együttműködni, akkor hosszú távon nem lesz sikeres (Csath, 2018).

A humán tőke helyi gazdaságfejlesztésben, a helyi gazdaság fejlettségi szintjében, a helyi lakosság életszínvonalában, jólétében és jóllétében betöltött meghatározó szerepe vitathatatlan.

Az emberi erőforrás többek között az alábbiak miatt kiemelten fontos:

1. A megfelelő munkaerő megteremtése alapvető feltétele a működőtőke vonzásnak, amely megfelelő módon kiaknázva a versenyképesség és a további fejlődés egyik alapja lehet.
2. A versenyképesség másik alapvető tényezője a szellemi-kulturális értelemben vett középosztály minél nagyobb létszámban lévő jelenléte az adott településen.

A hosszú távú, kiszámítható fejlődéshez stabil tudású és e tudásából kifolyólag alkalmazkodóképes, reziliens helyi társadalomra van szükség. Ennek hiányában elérhető ugyan anyagi gyarapodás rövid távon, de ez könnyen megsemmisülhet és nincs alap, amire újra építkezni lehet. Ezt a stabil bázist adja a szellemi-kulturális értelemben vett középosztály.

A humán tőke vizsgálata jellemzően az oktatást öleli fel, ami a megfelelő tudásbázis miatt fontos ugyan, de nem fedi le a teljes spektrumot. Lévéen ez egy rendkívül kiterjedt terület, a teljes spektrum lefedése nem is elvárható, ugyanakkor ennél mindenképpen többre van szükség ahhoz, hogy valamivel részletesebb, árnyaltabb képet kapjunk.

A megfelelő munkaerő vizsgálatához nagy részben elégséges lehet az iskolázottság vizsgálata, a képességek feltérképezése. A tudásnak fontos szerepe van, de csak abban az esetben, ha hasznosulni is tud. Hasznosulásához pedig szükség van megfelelő körülményekre, amelyeknek egyik alapvető eleme a kultúra (Csath, 2016). A kultúrafogyasztás, mint a napjainkban kiemelten fontos kreativitás és társadalmi tőke fejlesztésének színtere emiatt fontos kutatási és fejlesztési terület a humán tőke vonatkozásában is.

A szellemi-kulturális értelemben vett középosztály jelenlétének és hatásának vizsgálatához is további területek vizsgálatát szükséges bevonni.

Az egyik ilyen terület itt is a kultúra, a kultúrafogyasztás és annak igénye. A középosztály ugyanis nem kizárólag a gazdasági lehetőségeket takarja, hanem a szellemi-kulturális igényt is. Ezt napjainkban elhanyagolják, nem veszik kellő súllyal figyelembe. A szellemi-kulturális értelemben vett középosztály rendszeresen vesz igénybe kulturális szolgáltatásokat és folyamatosan képi magát. Ennek eredményeként olyan stabil bázisa a helyi fejlesztésnek és fejlődésnek, amely gazdasági problémák esetén alkalmazkodóképességével (amely tudásából és képességeiből fakad) gyors regenerálódásra képes. Aktivitásával és proaktivitásával jelenléte támogatja az alacsonyabban képzett társadalmi rétegek felzárkózását, esetleges további süllyedését pedig akadályozza. Ez a társadalmi réteg a helyi közösség aktív tagjaként az együttműködések záloga. Az együttműködés pedig alapvető feltétele a helyi fejlődésnek.

A szellemi-kulturális értelemben vett középosztály kultúrafogyasztásának három szempontból is jelentősége van:

1. A kultúrafogyasztás és ehhez kapcsolódóan a felnövekvő generációk kultúrafogyasztási szokásainak kialakítása, művészeti nevelése olyan készségek és képességek kialakítását és fejlesztését segíti, amelyek a rugalmasságot, alkalmazkodóképességet és nem utolsósorban a kreativitást is magukban foglalják. A versenyképesség egyik fő faktorának tekintett innovációhoz a kreativitás pedig elengedhetetlen. Önmagában természetesen nem elégséges, de szükséges.
2. A kultúrafogyasztás olyan nem formális és/vagy informális tanulási forma, amely hozzájárul a tanulási készségek és képességek fejlődéséhez, ezáltal az életen át tartó tanulás alapját biztosítva. Önmagában a kultúrafogyasztás is tanulás és emellett a további tanulást is támogatja.
3. A kultúrafogyasztás néhány kivételtől eltekintve közösségi formában zajlik. Ezáltal kapcsolódnak hozzá olyan területek, mint a társadalmi tőke, a kapcsolati hálók alakulása, valamint olyan közösségformáló erővel bír, amely nélkül megbízható helyi fejlődés nem tud megvalósulni.

Nem hagyhatjuk tehát figyelmen kívül a kultúra (szűkebb és tágabb értelemben vett) területét, amikor egy terület versenyképességét, sikerességét vizsgáljuk.

A kultúra szerepe a versenyképességben nem tisztázott. Több olyan tőke típus is jelen van a szakirodalomban, amelyekkel összefügg, amelyekhez tartozhat. Ilyen a humán tőke, a társadalmi tőke, a területi tőke, a kulturális tőke, a szellemi tőke.

Ráadásul fogalma is keveredik. A kultúra, mint tanulási, művelődési forma, és természetesen a kultúra, mint egy terület hagyományainak, szokásainak, értékrendjének összessége is megjelenik. Dolgozatomban a kultúrát, mint tanulási, művelődési formát jelenítem meg és főként a humán tőke oldaláról vizsgálom. A fent említett összefüggések miatt azonban néhány esetben kikerülhetetlen valamely másik tőke típus fogalmának említése is.

Dolgozatomban azt vizsgálom, hogy Kaposváron mit tapasztalhatunk a kultúrakínálat és a kulturális fogyasztás területén. Van-e és ha van, milyen összefüggés van a versenyképesség és a kulturális élet között. Változott-e a versenyképesség és azzal együtt változott-e a kulturális élet? Ha változott, milyen irányba változott és ebből milyen következtetések vonhatók le?

Feltevéseim szerint a versenyképesség nőtt, a kultúrafogyasztási igény is nőtt, de a város ezt nem elégíti ki teljes mértékben, jelentősen elmarad az elvárttól. Ezért javaslatot teszek ennek változtatására. Természetesen nem cél, hogy minden irányú igényt kielégítsen egy ilyen méretű város, hiszen fontos, hogy a lakosság más városokban, országokban is gyűjtsön élményeket és nyilvánvaló, hogy bizonyos típusú programok Kaposváron nem is valósíthatók meg. Nem is szükséges. Ugyanakkor a fejlődés érdekében szükség lehet további, vagy a meglévő eltérő típusú lépésekre, hiszen a településnek érdeke, hogy minél több típusú igényt tudjon kiszolgálni ezen a területen is.

2 Szakirodalmi áttekintés

2.1 Területi versenyképesség

A versenyképesség hosszú időn keresztül a vállalatok versenyképességét jelentette, ehhez kapcsolódva a területi versenyképesség is az alapján került meghatározásra, hogy az adott területen a vállalatok hogyan tudnak működni. Amíg a vállalatok a profitért versenyeznek, addig azonban a területek versenye ennél sokkal tágabb dimenziókat ölel fel (Csath, 2019) (Koltai, 2002).

A vállalatok és területek versenyképessége az eltérő cél miatt nem mérhető ugyanazzal a módszerrel, a területek versenyképessége azonban, akár ország, régió vagy település, szinte ugyanazt jelenti, többségében csak a nagyságrend különbözik. A vállalatok versenyében a profit maximalizálása a cél, míg a területek versenyében a lakosok életszínvonalának és életminőségének emelése a legfontosabb. Ez jelenti a jólétet és egyben a jóllétet is. A kettő együtt eredményezi az elvárt életminőséget. Karl Aiginger ennek megfelelően egyszerűen fogalmazza meg a versenyképességet: a versenyképesség a „jólét megteremtésére való képesség” (Aiginger, 2006).

A vállalati és területi versenyképesség különbségétől függetlenül az elmúlt időszakban a tudomány arra jutott, hogy a versenyképesség fogalma, rugalmassága miatt, egységesen értelmezhető a vállalatokra és a területi egységek mindegyikére, mint gazdasági egységekre (Lengyel, 2000).

A városok versenyképességének értelmezése összefügg a regionális/területi versenyképességgel és az országok versenyképességével. A városok ezeken a területeken belül működve részét képezik az egésznek.

A közép- vagy kisvárosi szintű versenyképesség, néhány kivételtől eltekintve, önmagában nem kap meghatározó szerepet a szakirodalomban. A következő részben ezért a városi mellett a regionális és a nemzeti versenyképességen keresztül mutatom be a területi versenyképesség értelmezésének néhány lehetőségét.

A regionális versenyképesség fogalma máig vitatott (Huggins, 2014). A különböző kutatók és műhelyek megfogalmazásai változóak, attól függően, hogy melyik fontos tényezőre helyezik a hangsúlyt.

A jelentősebb versenyképességi mérések is egymástól eltérő indikátorokat és módszertanokat használnak, amelyek bizonyos időszakonként változnak is.

Az Európai Unió rendszeresen méri az egyes régiók versenyképességét. Megfogalmazásuk szerint ez alatt azt értik, hogy az adott régiónak milyen képessége van arra, hogy vonzó környezetet biztosítson a vállalatok és az emberek számára (Inforegio, 2024). Indikátorai többek között magukban foglalják az alapfokú oktatást, az egészségügyet, az infrastruktúrát, a munkaerőpiacot, az innovációt (Inforegio, 2024).

Az EU hatodik periodikus jelentése konkrétan megfogalmazza a versenyképességet (EU, 1999). A versenyképesség „olyan áruk és szolgáltatások előállításának képessége, amelyek megfelelnek a nemzetközi piacnak, miközben magas és fenntartható jövedelmet biztosítanak, még általánosabban a vállalatok, iparágak, régiók, nemzetek és nemzetek feletti régiók képessége arra, hogy viszonylag magas jövedelmet és foglalkoztatottsági szintet biztosítsanak, miközben ki vannak téve a nemzetközi versenynek” (EU, 1999).

A jelentés kitér a versenyképesség 5 faktorára is:

1. Kutatás és technológiai fejlődés: főként az innovációs képesség miatt kiemelt a jelentősége.
2. Kis- és középvállalkozások: a munkahelyek biztosítása és a rugalmas, a nagyvállalatoknál gyorsabb alkalmazkodóképesség a gyorsan változó világban szükséges a fejlődéshez.
3. Közvetlen külföldi befektetések: új munkahelyek teremtése mellett többek között magasabb termelékenységet, új technológiát, know-how-t hozhat a területre. Bekapcsolhatja a területet a nemzetközi vérkeringésbe.
4. Infrastruktúra és humán tőke: a terület elérhetőségének jelentősége, akár fizikailag, akár telekommunikációs csatornákon vizsgáljuk, nem csökken. A humán tőke, a munkavállalók felkészültsége a technológiai változásokhoz való alkalmazkodás, valamint a demográfiai folyamatok miatt nagy mértékben befolyásolja a versenyképességet.
5. Intézmények és társadalmi tőke: „puha” tényezők. Rendkívül tág terület, a jogi és pénzügyi rendszerektől kezdődően tartalmazza a társadalmi viselkedési normákat, történelmi hagyományokat, az uralkodó kultúrát is.

Az OECD megfogalmazása ennél valamivel bővebb. Itt a vonzáshoz hozzákerül, hogy képes is megtartani a bevonzott vállalatokat és lakosokat, valamint, hogy a képzett munkaerő és a beruházók a fejlettebb régiókból a fejlettebbekbe költöznek (OECD, 2024). Megjelenik tehát itt az is, hogy a versenyképesség nem állandó, hanem folyamatosan változhat. Ugyanakkor, bár az EU megfogalmazásában nem szerepel a megtartás, indikátorai utalnak arra is.

A World Economic Forum (továbbiakban: WEF) már kiemeli a városok versenyképességének jelentőségét, hiszen a különböző, versenyképességre ható tényezők nagy része a városokban érhető utol, rajtuk is nagy mértékben múlik (WEF, 2014). A WEF a város versenyképességét olyan tényezők együtteseként vizsgálja, amelyek hozzájárulnak a fenntartható termelékenységhez. Ehhez a területhez hozzátartozik a gazdaság, a környezet és a társadalom is. 2014-es Városok versenyképessége tanulmányában világszerte városokat vizsgált az általa kidolgozott mutatók alapján. E mutatók a következők:

1. Intézmények – irányítás és döntéshozás
 - a. Vezetés és vízió – a cél egyértelmű meghatározása és akarat a cél elérésére
 - b. Erős intézmények
 - c. Decentralizáció, koordináció és együttműködés
 - d. Lehetőségek biztosítása
2. Az üzleti környezet irányelvei és szabályozása
 - a. Megfelelő alapok megteremtése (stabil és körültekintő irányelvek, adózás, nyitottság, átlátható szabályozás stb.)
 - b. Saját külgazdasági irányelvek kidolgozása
3. „Kemény” kapcsolódás (alapvető fizikai infrastruktúra)
 - a. A tervezés és a természetes növekedés együttes megjelenítése
 - b. A nagy különbségek megszüntetése
 - c. Terjeszkedés helyett sűrűség növelése (magasabb épületek építése az új területek beépítése helyett)
 - d. Intelligens infrastrukturális megoldások alkalmazása
4. „Puha” kapcsolódás
 - a. A társadalmi tőke fontosságának felismerése – a 21. század tudásalapú gazdaságában ugyanolyan fontos, mint a fizikai infrastruktúra
 - b. Az oktatás alapvető fontosságú
 - c. Digitális infrastruktúra
 - d. Élhetőbb városok kialakítása – fontosabb helyre szükséges sorolni

Ez a meghatározás rendkívül széleskörű, a lehető legtöbb tényezőt magában foglalja.

Néhány aspektusában más dimenziókat vizsgál a Mori Memorial Foundation Global Power City Indexe (továbbiakban GPCI), amely a világ vezető városainak versenyképességét méri. Meghatározásában azonban egyezik a fentiekkel: a lakosság, a tőke és a vállalatok vonzása az, amit versenyképességként ír le (GPCI, 2024). Módszertanában 6 tényezőt vizsgál:

1. Gazdaság
2. Kutatás és Fejlesztés
3. Kulturális kölcsönhatások
4. Élhetőség
5. Környezet
6. Megközelíthetőség

Ezek a tényezők valójában kemény tényezők, amelyek az emberi tényezőt is szinte kizárólag gazdasági szempontból közelítik meg.

A Kearny-féle Global Cities Index (GCI) már több figyelmet fordít az emberi tényezőre. Vizsgálatának tárgyát ugyanúgy a világvárosok képezik, de szempontrendszere eltér a GPCI-től. Szempontjai a következők (GCI-Kearny, 2024):

1. Üzleti élet
2. Emberi tőke
3. Információcsere
4. Kultúra
5. Politika elköteleződése

Az Európai Unió ugyan a régiók versenyképességét méri, de ez az a hivatalos mérés, amely legközelebb áll a mi területünkhöz. Az EU Regionális versenyképesség Indexe három alindexre bontva az alábbi mutatókat foglalja magában (Info regio, 2024):

1. Alap alindex
 - a. Intézmények
 - b. Makrogazdaság
 - c. Infrastruktúra
 - d. Egészség
 - e. Alapfokú oktatás
2. Hatékonyság alindex
 - a. Felsőoktatás és LLL
 - b. Munkaerőpiac
 - c. Piacméret
3. Innováció alindex
 - a. Technológiai felkészültség
 - b. Üzleti fejlettség

c. Innováció

Megállapítható, hogy bár magát a versenyképesség fogalmát hasonlóképpen értelmezik a különböző kutatások, de az abban foglalt területek, mutatók eltérnek egymástól és időnként az adott műhelyekben is változnak. Egységesek azonban nagyrészt abban, hogy szinte kizárólag „kemény” mutatókat használnak a méréshez, a „puha” mutatók, amelyek számokkal nehezebben leírhatók, ritkán jelennek meg. A vállalatok telephely választását is legnagyobb mértékben a kemény mutatók határozzák meg. Az emberek lakóhely választását azonban jóval nagyobb mértékben befolyásolják a „puha” mutatók. Ha figyelembe vesszük, hogy a vállalatok választásánál közrejátszik a munkaerő is, akkor pedig közvetetten a vállalatok döntésére is hatással vannak a számszerűen kevésbé leírható tényezők.

Lengyel Imre a régiók versenyképességének piramismodelljében (Lengyel, 2017) rendkívül széles területet fed le, számszerűsíthető mutatókon kívül a kevésbé számszerűsíthető mutatókat is használja:

1. ábra: A régiók versenyképességének piramismodellje

(Forrás: Lengyel Imre: *A régiók versenyképességének piramismodellje: Az eredeti koncepciótól a 13 nyelvre lefordított változatokig. Szeged, 2017.*)

A modell az EU hatodik regionális jelentésének versenyképességi faktorait (EU, 1999) vette alapul. A négy meghatározott szint egymásra épül. A sikerességi faktorok azok a háttérfeltételek, amelyek jellemzően nem gazdasági tényezők. Az alaptényezők azok a gazdasági tényezők, amelyek meghatározzák a rájuk épülő alapkategóriákat. Az alapkategóriák már jól mérhető, számszerűsíthető elemek. A cél pedig a lakosság megfelelő életminőségének, jólétének és jóllétének elérése.

A ma használt nemzetközi mutatókban ugyan nem hangsúlyosan jelennek meg a puha tényezők és a hozzájuk kapcsolódó humán tőke (kemény tényezőként mérve jelenik meg inkább), de a

trendek alapján már kirajzolódik a puha tényezők előtérbe kerülése, amiben további előrehaladás várható a következő időszakban.

2.2 Versenyképesség és humán tőke

Az elmúlt években számos kutató felismerte és kutatja a humán tőke versenyképességben betöltött szerepét, akár vállalati, akár területi szintről van szó.

Csath Magdolna a fentieknél jóval nagyobb jelentőséget tulajdonít az emberi tényezőnek a nemzeti versenyképességben. A mozgékonytságot, rugalmasságot, állandó tanulást, az innovativitásra, kreativitásra, nagy hozzáadott érték teremtésre való képességet, valamint tudásfelvevő- és hasznosító képességet kiemelten fontos elemként jeleníti meg (Csath, 2019).

Az Európai Unió kutatása (European Commission, 2022) szerint a humán tőke és az abba való beruházás az innováció, azon keresztül pedig a gazdasági növekedés egyik fő hajtóereje. Az európai országok közötti fejlettségi eltérések magyarázatában ennek megfelelően nagy szerepe van a humán tőkének. Ez magában foglalja a kognitív képességeket és a nem-kognitív képességeket (soft skills) is (European Commission, 2022), azaz nem kizárólag a meglévő tudás hatása jelentős, hanem például a csapatmunka, kommunikáció, alkalmazkodó-képesség, kreativitás, kritikus gondolkodás is.

Cuaresma és szerzőtársai (Cuaresma, et al., 2009) a humán tőkét kizárólag a munkaképes korú lakosság képzettségi adatain és az élethosszig tartó formális tanuláson keresztül értelmezik, de így is arra jutnak, hogy a humán tőke egyértelműen kimutatható, szoros összefüggést mutat a regionális gazdasági fejlettséggel.

Richard Florida (Florida, 2014) a gazdasági fejlettség alfáját és ómegáját a kreatív társadalmi osztály jelenlétében látja. Meglátása szerint azok a városok fejlődnek a leggyorsabban, amelyek megfelelő lakóhelyül szolgálnak a kreatív osztály képviselői számára, hiszen a kreatív emberek innovációs képességei kiemelkedőek lehetnek. A kreatív osztály meghatározásában számtalan foglalkozást felsorol, tudomány- és gazdasági ágaktól függetlenül: mind olyan területek, amelyekhez szükség van új ötletekre, új termékekre, akár újszerű probléma-megoldásra. Vitatja, hogy a humán tőke innovációs képességét kizárólag a kognitív képességek, azaz az iskolázottság adná, kifejezetten károsnak tartva ezt a megközelítést. A kreatív, tehetséges emberek megfelelő környezetet keresnek, ahol kibontakoztathatják tehetségüket. Ehhez Florida szerint technológiára (Technology), tehetségre (Talent) és toleranciára (Tolerance) van szükség, mely modelljét a Gazdasági fejlődés 3T-jének nevezte el. Elmélete hatalmas vitát

kavart, rengeteg kritika érte, különösen a toleráns környezet fontosságának hangsúlyozása miatt.

Storper és Scott (Storper & Scott, 2009) elismeri, hogy a helyi gazdaság növekedéséhez, a vállalatok és lakosok vonzásához elengedhetetlen a humán tőke. Ugyanakkor, vitatva Florida elméletét, arra is felhívja a figyelmet, hogy nem kizárólag a magasan képzett emberek jelentik a haladást, hanem elengedhetetlen az alacsonyan képzettek nagy számú jelenléte is, mivel az új típusú gazdaságokban ezek a csoportok kiegészítik egymást. Ráadásul az alacsonyan képzett munkavállalók töltik be azokat a pozíciókat a városban, amelyek elengedhetetlenek a város zökkenőmentes működéséhez (buszsofőrök, biztonsági őrök, szállítmányozók, portások, gondnokok stb.).

A humán tőke gazdasági fejlődésben betöltött elengedhetetlen szerepét hangsúlyozza Glaeser és Saiz (Glaeser & Saiz, 2003) is A képzett város felemelkedése című tanulmányában. A nagyvárosokban a képzett lakosság termelékenysége magasabb, ezáltal a terület gazdasági növekedése gyorsabb és hosszú távon biztosabb. A kisebb városokban és településeken pedig megfigyelhető, hogy a lakosság alacsonyabb képzettsége a város gazdaságának, versenyképességének romlásával jár együtt.

Florida, valamint Glaeser és Saiz elméletét tesztelve Hoyman és Faricy (Hoyman & Faricy, 2008) arra jutnak, hogy az általuk a gazdasági növekedés mérésére használt mutatókkal (átlagbér 2004, átlagbér változás 1990-2004, új munkahelyek száma 1990-2004, beköltöző magasan képzett 25 és 34 év közötti egyedülállók) a kreatív osztály egyetlen mutatója sem korrelál, ellentétben a Glaeser és Saiz-féle humán tőke mutatóival, amelyek a fizetést és a munkahelyeket meghatározzák.

A területi siker 10 tényezőjét sorolja fel Enyedi György (Enyedi, 1997). Minden tényezőben megjelenik a humán tőke. A gazdasági szerkezet változtatásához, a szolgáltató szektorban az értékűző ágazatok magas arányához, a tudás-alapú termeléshez, az innovációs képességhez a vállalatok központjaihoz, az erős és gyarapodó középosztályhoz, a nagy értékű környezethez, a megfelelő konfliktuskezeléshez, a jelentős külső kapcsolatokhoz és a növekvő jövedelemhez és foglalkoztatáshoz is szükség van képzett, tehetséges emberekre.

Chikán Attila, illetve a Budapesti Corvinus Egyetem Versenyképesség Kutató Központjának versenyképesség megfogalmazása szintén nem jeleníti meg konkrétan a humán tőkét, de a sikerhez szükséges elemekben benne foglaltatik a társadalom egésze: „egy nemzetgazdaság versenyképessége abban áll, hogy úgy tud létrehozni, felhasználni, illetve a globális verseny

keretei között értékesíteni termékeket és szolgáltatásokat, hogy ennek során állampolgárainak jóléte és saját termelési tényezőinek hozadéka fenntartható módon növekszik” (Chikán, 2014). A versenyben való helytálláshoz a gazdasági szereplőknek, így a területeknek is szüksége van a magasan képzett emberekre, akik hozzáférnek információhoz, megosztják azokat, tovább képezhetők és együttműködésre képesek (Camagni & Capello, 2013). Ugyanakkor ez természetesen nem elegendő a versenyképességhez. A versenyképességet az eddigieknél jóval tágabb területi tőke adja meg. A területi tőke a helyi erősségek, előnyök készlete, összessége. Hozzá tartoznak a természeti, a mesterséges, a humán, a szervezeti-intézményi, a kapcsolati és a kognitív területek is. Magában foglalja a gazdasági tényezőket és a humán tőkét, a társadalmi tőkét, a kapcsolati hálókat, az együttműködési potenciált is.

A területi tőke fogalmához kapcsolódik az a megállapítás, hogy a humán tőke vonzásának és megtartásának biztosítása emeli versenyképességi faktorrá az olyan puha tényezőket, mint a társadalmi és kulturális faktorok. A területi tőke fogalma ugyanis a hagyományosnak számító erőforrásokon felül olyan további faktorokra is fókuszál, amelyek kevésbé mérhető, immateriális tényezők. Ilyenek például az életminőség, a szokások, a szolidaritás vagy az informális szabályok is (Varga, et al., 2021).

A területi tőkébe minden helyi tőke fajta beletartozik, akár materiális, akár immateriális, látható vagy láthatatlan (Jóna, 2013). Ily módon részét képezi a humán tőke is.

Napjainkra megegyezés látszik arról, hogy a humán tőke szerepe a területek versenyképességében elengedhetetlen. Csath Magdolna ennek megfelelően a külföldi működőtőke kizárólag pozitív oldalával vitatkozva a versenyképességre a következő megfogalmazást javasolja: „akkor versenyképes egy nemzetgazdaság, ha a nemzet képességei jól hasznosulnak, és hosszabb távon folyamatosan erősödnek, a cégek minél több, tudást és kreativitást is igénylő, nagy hozzáadott értéket termelő munkahelyet hoznak létre, s mindezek következtében az emberek életszínvonala és életminősége folyamatosan javul” (Csath, 2016) p5).

A kérdés a továbbiakban az, hogy pontosan mit tartalmaz ez a fogalom, milyen további területek tartozhatnak hozzá, hogyan mérhető és hogyan fejleszthető.

2.3 A humán tőke

2.3.1 A humán tőke tartalma és szerepe

A humán tőke fogalma és tartalma a 20. század második felében nagy változáson ment keresztül. A kezdetekben kizárólag a vállalatok versenyképességéhez hozzájáruló, a termelékenységet közvetlenül befolyásoló humán tőke-felfogásból kiinduló irányzatokból mára eljutottunk egy rendkívül tág fogalomhoz. A humán tőke társadalmi szerepe elfogadottá vált (T. Kiss, 2012).

Az OECD meghatározása (OECD, 2024) szerint a humán tőke azon tudás, készségek és személyes tulajdonságok összessége, amelyek támogatják az egyént abban, hogy termelékeny legyen. Az OECD más tanulmányában a termelékenység célja helyett már a cél a személyes, társadalmi és gazdasági jóllét elérése (OECD, 2001). Ez a fogalom-meghatározás lefedi az emberi tényezőt, ugyanakkor számos kérdést vet fel a mérésével kapcsolatban, melyekre a későbbiekben visszatérek.

A tudásalapú gazdaság, a tudásgazdaság alapú versenyképesség alapvető feltétele a megfelelő humán tőke.

A humán tőke versenyképességben betöltött egyik fontos szerepe az innovációs képességben van. A gyenge magyarországi innovációs képesség miatt vizsgálja Csizmadia Péter az innovációhoz szükséges elemeket (Csizmadia, 2018), melyeknek összességét Intellektuális/szellemi tőkének nevezzük. A humán tőke, strukturális tőke és relációs tőke hármasából áll össze az Intellektuális/szellemi tőke, azaz az innovációs potenciál. A humán tőke ezek alapján az alábbiakat foglalja magában: szaktudás, gyakorlati tapasztalat, szociális kompetenciák, motiváció, vezetői kompetenciák, személyes tudások és kompetenciák, folyamatos szakmai továbbképzés, új belépők képzése, felsőoktatásban való részvétel, egyéb oktatásban való részvétel. Több olyan elemet is tartalmaz, melyek formális oktatás során kevésbé sajátíthatók el, ami arra utal, hogy a humán tőke több, mint a képzettség vagy az iskolában megszerzett tudás.

A kutatók többségében egyetértenek abban, hogy a humán tőke szerepe a versenyképesség szempontjából kiemelt innovációs képesség miatt nagyon fontos, ugyanakkor abban nincs konszenzus, hogy pontosan miért, illetve a humán tőkének mely összetevője játszik nagy szerepet az innovációban. Valójában abban sincs konszenzus, hogy a humán tőkének mik az összetevői. Ez a humán tőke mérésének kísérleteiből is kitűnik.

A humán tőkét jellemzően kétféle módon méri (T. Kiss, 2012). Az egyik megközelítés azt veszi alapul, hogy a humán tőke pénzben mérhető, ezért jövedelmek és költségek alapján számolnak.

A másik módszertan az oktatásra épít. Ennek megfelelően többségében oktatásban eltöltött éveket, iskolázottsági mutatókat, felnőtt írástudási arányokat vizsgálnak.

A két megközelítés közül azonban egyik sem fedi le teljesen a humán tőkét. A humán tőke pénzben nem mérhető teljes mértékben, illetve hatásai annyira hosszú távúak és kevésbé számszerűsíthetők, hogy megbízható eredményt nem kapunk ezzel a módszertannal.

Az oktatással való mérés már valamivel közelebb áll a realitáshoz, de általában figyelmen kívül hagyja azokat a készségeket és képességeket, amelyeket az emberek a nemformális és informális tanulással sajátítanak el és amelyek kulcsfontosságúak lehetnek akár a munkaerőpiacon, akár az élet más területein. Ezeken keresztül pedig befolyásolják egy vállalat és egy terület versenyképességét is.

A képzettség mérésén túl Varga Júlia már vizsgál kompetenciákat (Varga, 2006). A nyelvismeret, a számítógép-használat, olvasás-szövegértés, illetve hogy rendelkezik-e az egyén jogosítvánnyal már jóval több az iskolai tudásnál, és nagy befolyással van az egyén munkaerőpiaci lehetőségeire.

A formális tanulás és iskolázottság értéke megkérdőjelezhetetlen, de számos olyan tulajdonság és készség, képesség létezik, melyek a formális iskolarendszerben jellemzően nem sajátíthatók el, illetve nem kerül megfelelő hangsúly a megszerzett tudás alkalmazásának képességére sem. A mai életben és a munkaerőpiacon pedig ezek a készségek rendkívül értékesek és nem feltétlenül függenek össze az iskolai végzettséggel. Míg a formális oktatás keretei között a „valós” élettől távolabbi tudást szerzünk, addig a nemformális tanulási környezetben rugalmas, valós élet- és munkatevékenységekben szinte azonnal alkalmazható tudást sajátítunk el (Farkas, 2019). Az iskola, mint intézmény nem tud lépést tartani a rohamosan fejlődő technológiával, sem a társadalmi változásokkal, ezek mind gyorsabbak nála. Az oktatás ezért napjainkban nem a tudásfelhalmozás miatt fontos, hanem a tovább képezhetőséget kell biztosítani bizonyos alapok letételével, amelyek a tudás megszerzésének és alkalmazásának képességét segítik. Arra kell alkalmassá tennie az embereket, hogy helyt álljanak a rengeteg, gyors változásban, amihez gyors reagálásra, alkalmazkodóképességre, probléma-megoldásra, kreativitásra van szükség.

A nonformális (nemformális) tanulás és az informális tanulás egyik formája a kulturális tanulás (Juhász & Szabó, 2016). Intézményei, színterei változatosak, a könyvtártól a médián keresztül

a sportig is terjednek, a befogadás lehet aktív és passzív, tehát ugyanúgy ide tartozik a színházi előadás, a varró szakkör és a kosárlabda edzés is. Minden korosztály találkozik vele, és az egyén egész életét átszövi.

A kulturális tanulás az élethosszig tartó tanulás egyik alappillére. Ennek megfelelően minden területe fontos a humán tőke fejlesztésének szempontjából. Fontos a könyvtár, a színház, az előadások, rendezvények, a média, és fontos a terület szemügyre vételezéséből rendszeresen kifelejtett sport is.

Az Európai Unió által kiadott Fehér Könyv a Sportról (EU Bizottság, 2007) például kiemeli, hogy a humán tőke fejlesztésben nagy szerepe van a sportnak, amely fejleszti a motivációt, a tudást, a készségeket. Többek között a humán tőke fejlesztés és a társadalmi kohézió elősegítése miatt a sport hatással van a regionális fejlődésre (EU, 2016). A sport pedig szintén nonformális és/vagy informális tanulás, amelyet a kulturális tanuláshoz sorolunk (Juhász & Szabó, 2016).

A humán tőkének bármelyik megközelítését fogadjuk el, nem feledkezhetünk meg arról, hogy a fejlesztésének nem kizárólagos eszköze az iskola, a formális tanulás. Főként az internet elterjedésével, az iskolában elsajátítható tudás nagy része elérhető az iskola nélkül is. Az interneten írott és video formában ma már szinte bármit megtalálunk és az egyre inkább teret hódító mesterséges intelligencia még inkább ebbe az irányba viszi a társadalmat. Így egyre inkább a készségek és képességek fognak előtérbe kerülni, illetve a tudás megfelelő alkalmazása, valamint a kreativitás. Ezek nem szerezhetők meg könnyen, nem állnak készen, hogy hozzájuk jussunk, hanem folyamatos fejlesztésükre van szükség, melynek egyik terepe a kultúrafogyasztás.

Ezzel ért egyet Fazekas Nikolett és Fábián Attila, akik a kreativitás innovációval való összefüggéseit, illetve az azt képviselő „nomádok”, a vállalatoktól függetlenül működő kreatív szakemberek versenyképességre gyakorolt hatását hangsúlyozzák. Meglátásuk szerint a területek ezekért a szakemberekért a kulturális és oktatási lehetőségek széles kínálatával, a rekreációs lehetőségekkel, a jó közbiztonsággal és a megfelelő környezet megteremtésével és fenntartásával tudnak versenyezni (Fazekas & Fábián, 2015).

2.3.2 Humán tőke és társadalmi tőke

A fenti tanulási folyamatok jellemzően közösségben zajlanak, ami átvezet minket a humán tőkétől elválaszthatatlan társadalmi tőke fogalmához. A társadalmi tőke szintén fontos tényezője a versenyképességnek és a sikerességnek. Mark Lorenzen szerint a társadalmi tőke

az egyének társadalmi kapcsolataiból áll, amely kiegészül az intézményekkel és amely együttműködést és kommunikációt kíván (nem szó szerinti fordítás) (Lorenzen, 2007). Az együttműködés és kommunikáció pedig informális tanulás: információcsere, tudástranszfer. Legalább két fél szükséges hozzá és egyik fontos színtere a kultúra világa.

A tágabb értelemben vett kultúrát, az adott (helyi) társadalom szokásait, hagyományait, értékeit a szakirodalom a társadalmi tőkéhez sorolja. Ilyen formájában ide tartoznak többek között a közös kulturális jegyek, a vállalkozó kedv, az alulról jövő kezdeményezések sokfélesége, a társadalmi normák. A szűken vett kultúra is ide sorolódik, annak pedig van közvetlen gazdasági hatása is, amely főként a kulturális turizmusban ölt testet. Abban a kulturális turizmusban, amely azonban csak akkor ér el valódi sikert, ha helyben, helyi konszenzus alapján fejlődik (Csath, 2018). Ezzel a megközelítéssel újra visszatérünk a humán tőkéhez, a tudáshoz, a készségek-képességekhez, amelyek nélkül ez nem tud megvalósulni.

A szűkebb értelemben vett kultúra, azaz kultúrafogyasztás és a tágabb értelemben vett kultúra kapcsolata Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor szerint egyértelmű. Ahogy nő a kultúrafogyasztás, annál jobban erősödik a tágabb értelemben vett kultúra és ez az adott társadalom belső erejét növelve egyre eredményesebbé, sikeresebbé teszi a társadalmat (Kapitány & Kapitány, 2009). Ez a kultúrafogyasztás jelentőségének a vizsgálatomtól némileg eltérő, másik szempontja, amely a társadalmi tőke fogalmához kapcsolódik. A kultúrafogyasztás tehát nemcsak a humán tőkéhez szorosan kapcsolódó tanulási formaként értelmezhető, hanem tágabb értelemben vett társadalmi hatásai között az identitás- és közösségfejlesztés miatt a társadalmi tőkére is hatással van.

3 Alkalmazott módszerek

Kutatásom két részre oszlik, egyrészt Kaposvár versenyképességének alakulását, másrészt a kulturális kínálat és a kultúrafogyasztási szokások változásait vizsgálom, majd ezek összefüggéseit keresem.

Kaposvár versenyképességének változásához a szakirodalomban rendelkezésre álló mérési módszerek közül az EU hatodik periodikus regionális jelentésében szereplő versenyképességi faktorokra támaszkodom. A faktorokhoz olyan mutatókat rendeltem, amelyek irányt mutatnak, hiszen minden adat városi szinten sok esetben nem elérhető. A vizsgált mutatók alapján azonban trendek felállíthatók. Bizonyos adatok esetében csak megyei adatok állnak rendelkezésre, ilyen esetben következtetek a kaposvári adat mozgására, figyelembe véve, hogy a város a megye székhelye, gazdasági, oktatási, kulturális központja. A KSH adatait, valamint a Kaposvár Megyei Jogú Város Önkormányzatától érkezett adatokat használok, az alábbiak szerint:

1. Kutatás és technológiai fejlődés (megyei adatok):
 - a. Felsőoktatási kutatóhelyek száma
 - b. Jogi személyiségű vállalkozások kutatóhelyeinek száma
 - c. K+F ráfordítások a bruttó hazai termék (GDP) arányában
 - d. Kutató-fejlesztő helyek K+F beruházásai
 - e. Kutató-fejlesztő helyek K+F ráfordításai
2. Kis- és középvállalkozások:
 - a. Szektorok megoszlása
 - b. Helyi iparüzési adóalanyok száma
 - c. Helyi iparüzési adó mértéke
3. Közvetlen külföldi befektetések:
 - a. 20 legnagyobb adózó tulajdonosi megoszlása (belföld-külföld)
 - b. Folyamatban lévő közvetlen külföldi befektetések
4. Infrastruktúra és humán tőke:
 - a. Úthálózat, tömegközlekedés
 - b. Építmények
 - c. Közmű-ellátottság
 - d. A helyi társadalom képzettségi adatai

5. Intézmények és társadalmi tőke: Csak megbecsülhetőek, számszerűen közvetlenül nem mérhetőek, ezért saját meglátásaimat alkalmazom.

A fenti tényezők közül megkérdőjelezi a közvetlen külföldi befektetések pozitív hatását Csath Magdolna, aki szerint a külföldi befektetők olcsó munkaerőért és támogatásért, azaz kizárólag profit maximalizálásért érkeznek, és többségükben nem is feltétlenül helyi munkaerőt foglalkoztatnak, miközben a helyi iparüzési adón kívül egyáltalán nem kapcsolódnak a településhez, azaz nem járulnak hozzá a helyi fejlesztéshez. Helyettük olyan helyi vállalkozásokból álló klaszterek létrehozását látná kívánatosnak, amelyek együttműködnek a településsel annak társadalmi, művelődési, kulturális vonatkozásaiban is (Csath, 2018). Ettől függetlenül, alkalmazkodva az EU meghatározásához, ezt a tényezőt is vizsgálni fogom és javaslataimban kitérek erre a meglátásra.

A kulturális kínálatot a kiválasztott vezető kulturális szolgáltatóktól igényelt és kapott adatok, valamint a KSH adatai alapján elemzem. Színházak esetében a Kaposváron tartott előadások száma, múzeum esetében az állandó és időszakos kiállítások száma, könyvtár esetében az állomány mutatja a kínálatot.

A kultúrafogyasztási szokások változását részben szintén KSH és az adott kulturális szolgáltató adatai adják. A kulturális szolgáltatók adatai a színházak esetében a nézőszámot, múzeum esetében a látogatók számát, könyvtár esetében a beiratkozott olvasók és a kölcsönzött könyvek számát jelentik. A színház, mozi, múzeum vonatkozásában a látogatottsági adatokban megjelenhetnek turisták, de a városban ez nem olyan mértékű, hogy érdemben befolyásolná a vizsgálatot, mértéke elhanyagolható, így nem számoltam vele. A trendeket nem befolyásolja olyan mértékben, hogy miatta a vizsgálat megkérdőjelezhető lenne.

A kultúrafogyasztási szokások változásának vizsgálatához megkérdeztem a lakosságot is, online kérdőíves felmérés formájában (kérdőív: 1. melléklet).

4 Eredmények és értékelésük

4.1 A régió, a város és versenytársai

4.1.1 A régió versenyképessége az EU NUTS 2 társak tükrében

Az Európai Unió területi politikájának alap egysége a NUTS 2 szintű régió, ennek megfelelően a versenyképességet az EU ebben a kontextusban kiemelten vizsgálja. A 2024 január 1-től érvényes besorolás szerint 244 NUTS 2 szintű régió található az EU területén. Ezeknek a tervezési, statisztikai régióknak főként adminisztratív szempontból van jelentőségük, hiszen így van lehetőség leginkább az európai uniós források elérésére, lehívására. Az eredetileg négy megyét tömörítő Dél-Dunántúl régióból az EU tervezés miatt Zala megye kivált, így ma Somogy, Tolna és Baranya vármegyék területét foglalja magában. Földrajzi közelségük miatt természetesen kapcsolódnak egymáshoz ezek a területek, de együttműködésük nem nevezhető szorosnak, a megye szintű gondolkodás és tervezés a jellemzőbb.

Az EU Regionális Versenyképességi Indexe alapján (EU, 2022) a régió az olasz Molise régióval azonos pontszámmal (69,9) a 244-ből a 197. helyen áll. A 8 magyar régió közül a Dél-Dunántúlnál csak az Észak-Alföld és Észak-Magyarország áll kedvezőtlenebb helyen. Összehasonlítva cseh, szlovák, lengyel, horvát és román régiókkal, szintén gyengén teljesít a régió, 46 régióból a 37. helyet éri el, alatta kizárólag román régiók találhatók. Itt az Innovációs alindexben jóval előrébb, a 27. helyen áll, amit az Üzleti fejlettségben elért 21. helynek köszönhet.

Uniók szinten az alindexek közül az Alap alindex esetében 206., a Hatékonyság alindex esetében 188., az Innovációs alindex esetében 204. helyen áll a régió. Leggyengébben az infrastruktúra teljesít, itt a régió 35,1 pontja a 216. helyet jelenti. A legjobb helyen a Munkaerőpiaci hatékonyság tekintetében szerepel Dél-Dunántúl, itt 99,7 ponttal a 142.

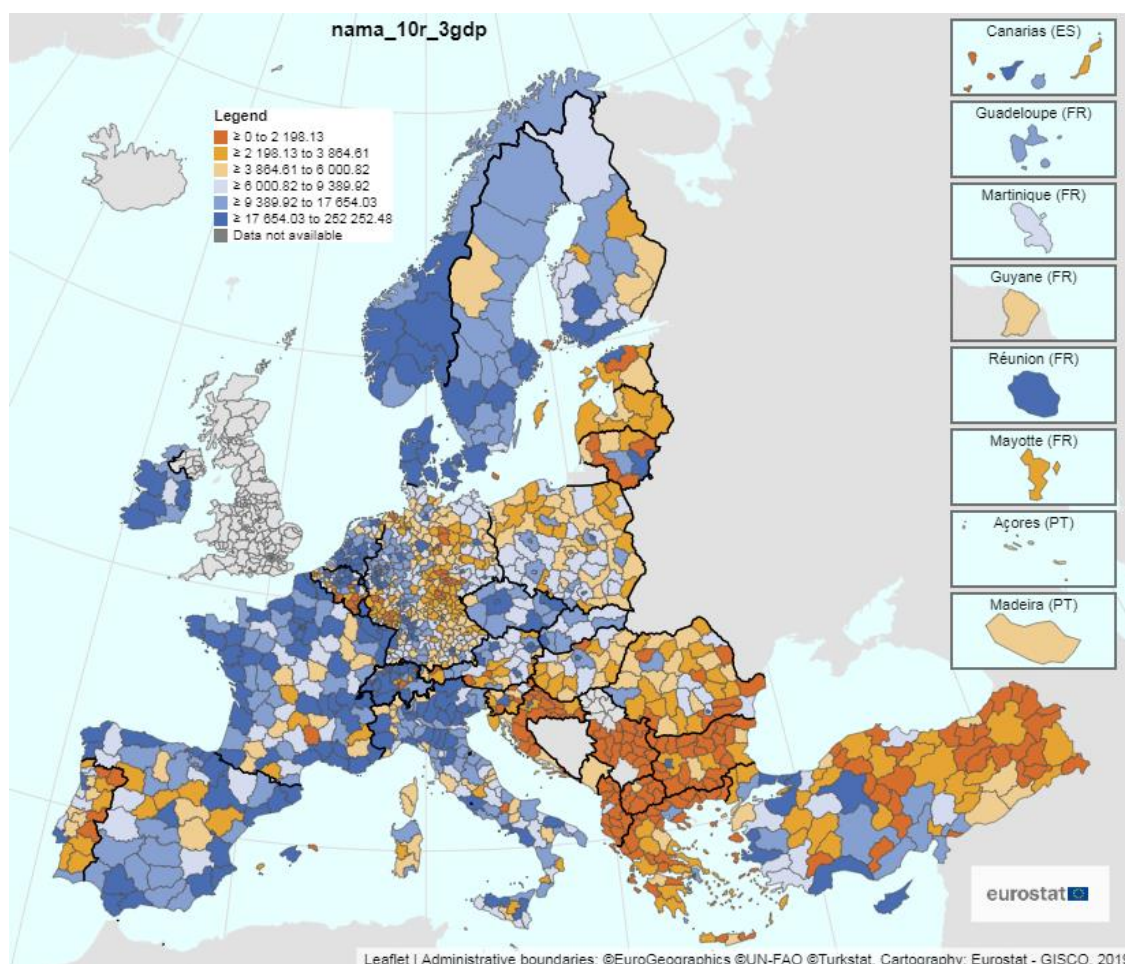
A három legmagasabb pontszámot elért terület a Munkaerőpiaci hatékonyság (99,7), amivel az EU-ban 142. helyen szerepel, az Alapfokú oktatás (88,5) és a Technológiai felkészültség (82,2). A három leggyengébb pontszámot kapott terület a Piac méret (28,1), az Infrastruktúra (35,1) és az Üzleti fejlettség (41,7).

4.1.2 Kaposvár és Somogy vármegye versenyképessége a versenytársak tükrében

A NUTS 3 szintű területek – Magyarország esetében vármegyék – GDP összehasonlítása alapján Somogy az EU-ban a második leggyengébb csoport tagja. Az alábbi térképen (EUROSTAT, 2024) jól látható, hogy a legkevésbé fejlett területek közé tartozik.

2. ábra: NUTS 3 szintű területek GDP-je

(Forrás: Eurostat)

Somogy vármegye versenyképessége a magyar vármegyék között is meglehetősen gyenge. Bár a fenti térképen látható GDP sorrend alapján a magyar vármegyék közül nem lóg ki jelentősen lefelé, más mutatókban rendre az utolsó 4 hely valamelyikét foglalja el a Lengyel Imre-féle versenyképességi piramis alapján (Lengyel, 2016). A 19 megye és a főváros versenyképességének összehasonlító vizsgálatában a Jólét faktorban 17., míg a Megvalósult versenyképesség faktorban 18. helyen áll Somogy.

Somogynak nagy hátránya, ami az előnye, a Balaton. A Balaton vonzása csak a környező települések helyzetén javít (maximum 10-15 km-es sáv), messzebbre, például Kaposvárig már nem ér el, pedig ma közúton 40 perc alatt elérhetünk Balatonlelléről Kaposvárra. Emellett a

Balaton a vármegyét elválasztja a fejlettebb észak-dunántúli területektől, jelentős földrajzi és így fejlődési határt is húzva közöttük.

Az M7 autópálya és a forgalmas vasút is a Balaton déli partján fut, összekötésük Kaposvárral alacsony színvonalú. Az elmúlt években megépült R67 út javít ugyan valamennyit ezen, de valódi áttörés nem várható tőle. A vármegye úthálózata fejlődik, de ez nagyon lassú és nem számottevő. Ennek eredményeként a vidéki területek nem képesek bekapcsolódni a vérkeringésbe, és a megye mutatói többek között emiatt várhatóan nem fognak javulni.

Fontos versenyképesség rontó tényező a megye településszerkezete. Az aprófalvas térségben nem tud létrejönni a kritikus tömeg, nem ér el kellő szintet a tudás sűrűség és a vállalkozások számára sem életképes piac.

Kaposvár és környéke valamivel kedvezőbb helyzetben van, mint a vármegye nagyobb része, ami a magyar városok között elért versenyképességi helyzetén is látható. Vida György a vidéki agglomerációk, agglomerálódó térségek és nagyvárosi településegységek versenyképességének elemzésekor arra jutott, hogy a kaposvári településegységek a közepes versenyképességű területek közé tartozik (Vida, 2016).

Ugyanakkor Tóth Géza és Nagy Zoltán szerint Kaposvár és térsége is versenyhátrányos, ami a legkedvezőtlenebb kategória (Tóth & Nagy, 2024). Az átlagosnál fejletlenebb területnek a fejlődése is az átlagosnál lassabb.

Amennyiben a versenyképességet, mint lakosság megtartó lehetőséget tekintjük, szintén nem kapunk jobb eredményt. A magyar városok versenyképességének lakossági megítélését kérdőívek alapján vizsgálta Koltai Zoltán (Koltai, 2005). Kaposvár kizárólag azon a listán szerepel, amelyet a Dél-Dunántúlon kérdeztek le, és ott is csak a hatodik helyet tudta elfoglalni. Az 1000 fős mintán végzett vizsgálatban Kaposvárt 19 esetben említették meg. Bár ez a vizsgálat majdnem húsz éve zajlott, Tóth Géza és Nagy Zoltán közelmúltbeli vizsgálata alapján feltételezhető, hogy jelentős elmozdulás nem történt azóta sem.

4.2 Kaposvár versenyképessége és változásai az elmúlt 20 évben

A versenyképesség vizsgálatához az EU hatodik periodikus regionális jelentésében megfogalmazott 5 faktort veszem alapul.

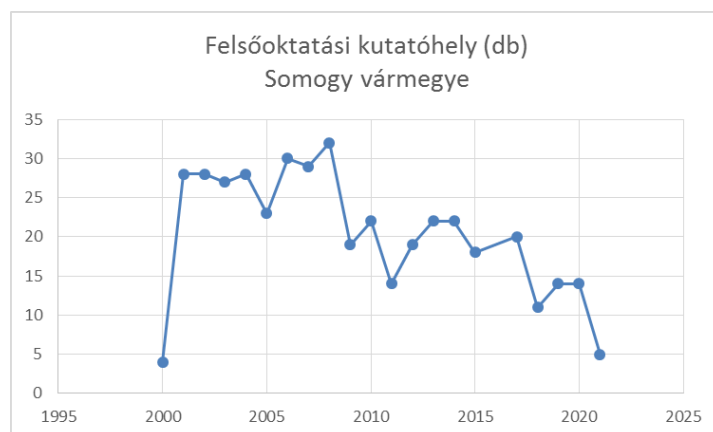
4.2.1 Kutatási és technológiai fejlesztés

A kutatási és technológiai fejlesztés vizsgálatát a Teir adatbázis alapján végeztem. Az adatbázisban települési szintű információ erre az adatra nem érhető el, ezért Somogy vármegyét vizsgáltam. Tekintettel arra, hogy Kaposvár a vármegye ipari, oktatási és fejlesztési központja, adatai a vármegyében a legmagasabbak, feltételezem, hogy a trendek a városban a vármegyei átlagot felfelé emelik, megelőzik, így a vármegyei eredményeknél jobb eredményekkel rendelkezik.

A felsőoktatási kutatóhelyek száma 2000 és 2021 között az alábbi ábra szerint alakult. A nagy ingadozást feltételezhetően a felsőoktatási átszervezések indokolják, így növekedés ebben a tekintetben nem mutatható ki.

3. ábra: Felsőoktatási kutatóhelyek számának alakulása Somogy vármegyében 2000-2021

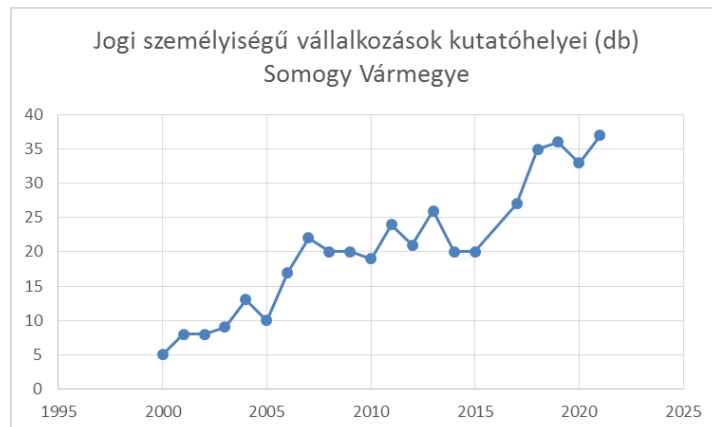
(Forrás: saját szerkesztés KSH adatok alapján)

A jogi személyiségű vállalkozások kutatóhelyeinek száma egyértelműen mutatja a pozitív irányba történő változást. A vállalatoknál megjelenő nagy mértékű növekedés alapján elmondható, hogy a vármegye szereplői felismerték a terület jelentőségét és alkalmasak lehetnek arra, hogy a területi versenyben egyre jobb helyet harcoljanak ki a térség számára.

4. ábra: Jogi személyiségű vállalkozások kutatóhelyeinek számának alakulása Somogy vármegyében 2000-2021

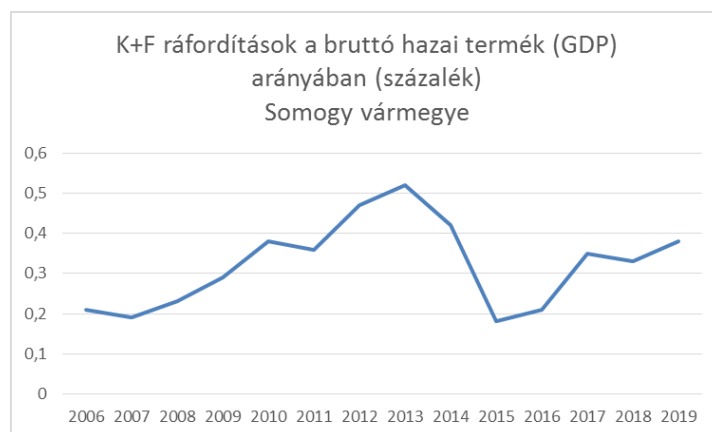
(Forrás: saját szerkesztés KSH adatok alapján)

A K+F ráfordítások a bruttó hazai termék (GDP) arányában mutató az elmúlt néhány évben ugyan emelkedő tendenciát mutat, de az országos átlagtól jelentős mértékben elmarad. A trend megfelelőnek tűnik, de egyelőre nem tekinthetjük kielégítőnek az eredményt. Az országban kitűzött célt, mely szerint 2030-ra Magyarország Európa TOP 10 innovátor országa közé kerüljön, és a GDP 3%-át költse kutatás-fejlesztésre, egyelőre ez a terület nem közelíti meg.

5. ábra: K+F ráfordítások alakulása a bruttó hazai termék (GDP) arányában Somogy vármegyében 2006-2019

(Forrás: saját szerkesztés KSH adatok alapján)

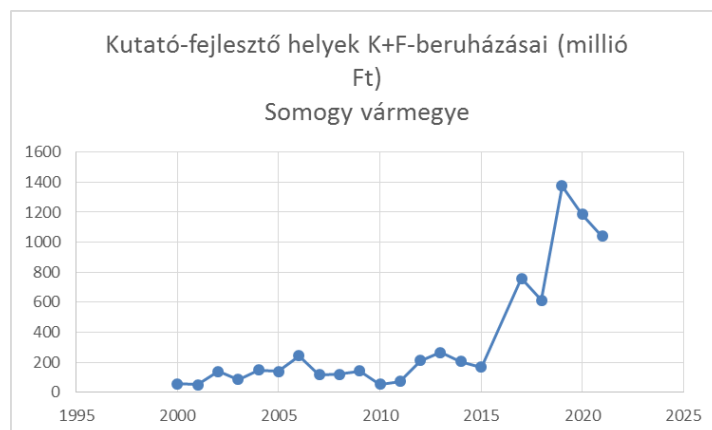
A terület helyi fejlődését leginkább a beruházások, a költségek és ráfordítások változása mutatja meg.

A beruházások értéke az elmúlt 20 év viszonylatában 2019-ben tetőzött, azóta csökkenő tendenciát mutat. Valószínű, hogy ez az európai uniós támogatások hatása, és természetesen a

Covid-hatás is közrejátszhat. Az érkező európai uniós forrásokat addigra felhasználták, így azok hiánya csökkenti a beruházások mértékét.

6. ábra: Kutató-fejlesztő helyek K+F beruházásainak alakulása Somogy vármegyében 2000-2021

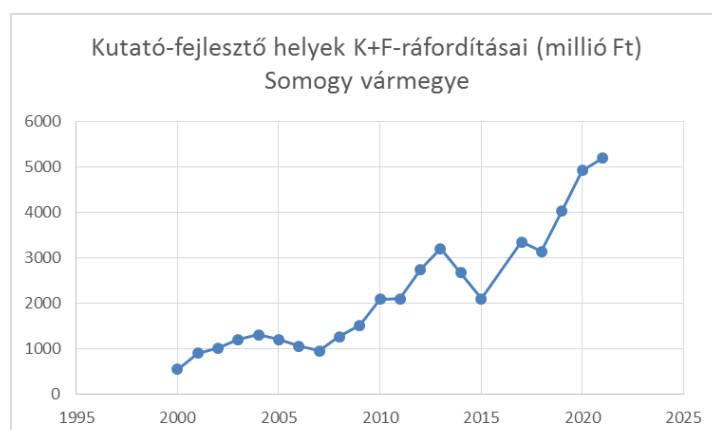
(Forrás: saját szerkesztés KSH adatok alapján)

A K+F költségekből és ráfordításokból az előzőeknél kedvezőbb képet kaphatunk. Ezek alapján elmondható, hogy a meglévő kutatóhelyek, bár számuk nem nő nagy mértékben, egyre inkább bevonódnak és egyre nagyobb mértékben veszik ki részüket a növekedésből. Nagyon fontos, hogy bár ez nagy eredménynek tekinthető, nem elegendő, és a kutatóhelyek számát is növelni szükséges a nagyobb mértékű javulás érdekében. Az alábbi ábrán a ráfordítások szerepelnek, mivel azok tartalmazzák a költségeket is, és trendjük emiatt nagyon hasonló.

7. ábra: Kutató-fejlesztő helyek K+F ráfordításainak változása Somogy vármegyében 2000-2021

(Forrás: saját szerkesztés KSH adatok alapján)

Összességében a kutatás-fejlesztés tekintetében elmondható, hogy történtek előrelépések, látható bizonyos mértékű haladás, de a sikeres szerepléshez ennél jóval nagyobb és gyorsabb ütemű növekedésre van szükség.

4.2.2 Kis- és középvállalkozások

A kis- és középvállalkozások számának alakulása a rendelkezésre álló adatokból nyomon követhető. A Kaposvár Megyei Jogú Várostól kapott adatokból és a Kaposvári Fejlesztési Központtól kapott információból dolgoztam. A város adatait a helyi iparüzési adó alapján tudja rendelkezésre bocsátani, így azok a vállalkozások kerülnek a halmazba, amelyeknek fizetniük kell ezt az adót. Ez megfelelő a vizsgálathoz, hiszen lefedi az összes, az önkormányzat illetékességi területén működő vállalkozást, akár székhellyel, akár telephellyel rendelkezik. Így benne foglaltatnak a nagyvállalatok is, számuk azonban elenyésző és országosan kitekintve emiatt nem torzítják az átlagot mérvadó mértékben.

A vállalkozások szektoronkénti megoszlása megfelelőnek mondható, hiszen túlsúlyban van a szolgáltatás, ami versenyképesség szempontjából fontos tényező.

8. ábra: Vállalkozások szektoronkénti megoszlása Kaposváron 2022

(Forrás: saját szerkesztés Kaposvári Fejlesztési Központ NKft. adatai alapján)

A megfelelő versenyképesség eléréshez kiemelten fontos a helyi kis- és középvállalkozások magas száma. Ezek a vállalkozások jellemzően rugalmasabbak, könnyebben alkalmazkodnak a változó kihívásokhoz, mint a lomhább nagyvállalatok. A mai gazdasági rendszerben pedig a gyors alkalmazkodásra, gyors adaptációs képességre van szükség a sikeres működéshez.

A helyi iparüzési adóalanyok száma a városban 2000 és 2023 között az alábbiak szerint alakult. Folyamatos emelkedés figyelhető meg, ami a vállalkozási hajlandóságot bizonyítja a településen. Ez a mutató egyben azt is jelenti, hogy a szereplők látnak realitást abban, hogy

cégük Kaposváron életképes lesz és működése biztosított. Bízunk abban, hogy találnak megfelelő munkaerőt, hogy terméküket, szolgáltatásukat értékesíteni tudják, tehát várhatóan lesz fizetőképes kereslet.

9. ábra: Helyi iparüzési adóalanyok számának alakulása Kaposváron 2000-2023

(Forrás: saját szerkesztés Kaposvár MJV adatai alapján)

A helyi iparüzési adó mértékének változása már túlmutat a KKV-szektoron, hiszen ezt valóban befolyásolják a nagyvállalatok, amellet is, hogy azok több esetben kapnak kedvezményt. Ettől függetlenül, az önkormányzat szempontjából természetesen nem elhanyagolható ez az adat sem és jelen témához is kapcsolódik. Az önkormányzat bevételeinek növekedése lehetővé teszi a helyi fejlesztések további támogatását, amelyek kisebb-nagyobb arányban végül versenyképességi faktorként vagy annak összetevőjeként jelennek meg. Ennek fényében fontos látni, hogy ez a mutató is jelentősen emelkedett az elmúlt években. A 2019-ről 2020-ra történő csökkenés egyértelműen a Covid világjárványnak tulajdonítható.

10. ábra: Helyi iparüzési adóbevétel alakulása Kaposváron 2000-2023

(Forrás: saját szerkesztés Kaposvár MJV adatai alapján)

A másodikként vizsgált versenyképességi faktor tehát, a KKV-k területe, szintén javuló terület, mely közvetlenebb módon kapcsolódik a lakossághoz, annak életminőségéhez, ami többségében lakóhely-választó szempontként jelenik meg. A vállalkozásoknak köszönhetően van munkahely, tehát a megélhetés, az anyagi javak biztosítottak, valamint vannak olyan elérhető szolgáltatások, amelyek a mindennapi élethez szükségesek és olyanok is, amelyek már nemcsak a jólétet, hanem a jóllétet is szolgálják. Ennek köszönhetően egyre nagyobb eséllyel választják ezeket a településeket azok a családok, amelyek ezen a területen is színvonalas kínálatra vágnak.

4.2.3 Közvetlen külföldi befektetések

A közvetlen külföldi befektetések területe több oldalról vizsgálendő. Az, hogy milyen hatással van a helyi gazdaságra, a társadalomra és ezeken keresztül a versenyképességre, főként attól függ, hogy pontosan hogyan van jelen a külföldi tulajdon. Kaposváron az elmúlt években lendültek fel a külföldi befektetések, főként az országos gazdaságpolitikának köszönhetően. Az elmúlt húsz évben is volt néhány, amit az is bizonyít, hogy a 20 legnagyobb adózóból 9 külföldi tulajdonú vállalkozás, 2 pedig vegyes tulajdonú.

Jelentős új beruházásként érkezik napjainkban a Sisecam török üveggyár, valamint a kínai Jiechang Linear Motion Technology gyára.

A Sisecam csomagolóüveget, azaz többségében üdítő és befőttes üveget fog gyártani, terveik szerint több, mint 300 munkahelyet hoznak létre. A beruházás nyilvános értéke 400 millió euro körül lesz. Ez Kaposváron az eddigi legnagyobb beruházás.

A Jiechang lineáris hidraulikus szerkezeteket fog gyártani, és több, mint 200 munkahelyet szeretnének teremteni. A beruházás nyilvános értéke nagyjából 60 millió euro.

Míg a török üveggyár a városban csak a gyártást tervezi, magyarországi központja továbbra is Aszódon marad, addig a kínai cég európai logisztikai központja is Kaposvár lesz.

4.2.4 Infrastruktúra és humán tőke

Az infrastruktúra adatainak forrása Kaposvár Megyei Jogú Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája 2014-2020 (ITS, 2017).

Kaposvár Somogy Vármegye székhelye, püspöki központ, egyetemi város. Földrajzi elhelyezkedése meghatározó mind gazdasági, mind fejlődési szempontból.

Megközelíthetősége az elmúlt 15 évben jelentősen javult, kiemelten az R67-es 2x2 sávós gyorsútnak köszönhetően, amely közvetlen összekötést eredményez az M7-es autópályával.

Kaposvár infrastrukturális szempontból a 21. század igényeinek megfelelő szinten fejlett mind közúthálózatát, kerékpáros úthálózatát, intézményi és szolgáltatói infrastruktúrát illetően. A várost K-Ny irányban a 610-es számú főút, É-D irányban pedig a 67-es számú főút „szeli ketté”, egyben köti be a környezetét a város vérkeringésébe.

Lakásállománya megközelítőleg 30 000 db, melyből mintegy 27,5 ezer db lakott ingatlan. Az ingatlanok közel fele összkomfortos, mintegy 40%-a komfortos. A lakások 98%-a közüzemi vízhálózatba, szennyvízgyűjtő hálózatba bekapcsolt, rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont. A város egész területén szelektív hulladékbegyűjtés működik (lakosság számára ingyenes módon), továbbá az országban elsőként bevezetésre került a használt sütőolaj begyűjtés is.

Földgázhálózatba a lakások kb. 90%-a, távfűtésre mintegy 30%-a bekötött.

Közlekedésre jellemző a fejlett úthálózat, gyalogos járda-ellátottság, valamint a kiterjedt kerékpárút hálózat. Utóbbi mind a hivatásforgalmi kerékpár közlekedésre, mind a szabadidős kerékpározásra alkalmas. A városhoz (is) tartozó Deseda-tó körüli kerékpárút az év kerékpárútja címet nyerte el Magyarországon 2022-ben.

Tömegközlekedése fejlett, 2015 óta minden helyijáratos busz CNG meghajtású, nincs dízel meghajtású busz a városban. Ma már elektromos buszokat is napi szinten használhatunk a városban.

Megyeszékhelyként jelentős szolgáltató és ellátó szerepe van Kaposvárnak, amelyek közül is kiemelkedik a Kaposi Mór Oktató Kórház. Az elmúlt 10 évben végrehajtott fejlesztéseknek köszönhetően kiemelkedően jó minőségű egészségügyi infrastruktúrát biztosít a város és vonzáskörzet lakosságának, ami mintegy 120-150 ezer főt érint. A kórház mellett mind gyermek-, mind a háziorvosi ellátottság és a szükséges infrastruktúra megfelelő, korszerű állapotú.

Kulturális intézmények terén is a kor igényeit kielégítően fejlett a város. Korszerűen felújított a Csiky Gergely Színház, a Szivárvány Kultúrpalota, az Együd Árpád Kulturális Központ (Agóra) is. Minden intézmény jelentős látogatószámot fogad évente, ad választ a lakosság kulturális igényeire, egyben szerepet vállal az edukációs, fejlesztési, társadalom-formáló tevékenységekben is.

Kaposvár nemzeti sportváros 1997 óta, vagyis költségvetésének több, mint 4%-át költi sportra minden évben. Ezt szolgálja a Városi Sportcsarnok, a Kaposvár Aréna, a Jégcsarnok, az

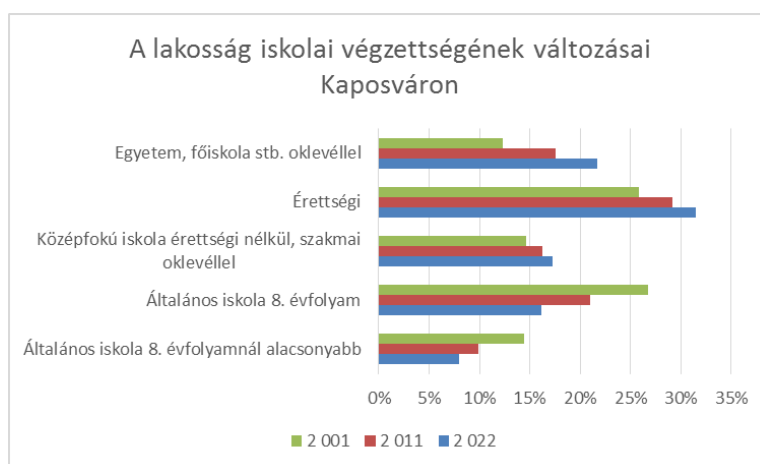
asztalitenisz csarnok, judocsarnok, atlétika központ, a Csík Ferenc Sportuszoda, a városi Virágfürdő, továbbá számos szabadtéri kondipark és sportpálya, görpálya, valamint több rekortán borítású futókör.

Mind a lakosság, mind az intézmények és a gazdaság szereplőit segítettően Kaposvár kiemelt eredményeket ért el az elmúlt 15 évben környezetvédelmi és energetikai fejlesztések terén is. Ennek köszönhetően ma már az intézmények többsége távhőhálózatra kötött, az energia jelentős részének előállítását pedig a 2023-ban elkészült Zöld Fűtőműnek köszönhetik a fogyasztók.

A humán tőkét jelen esetben az iskolázottsági adatokkal mutatom be, a kultúrafogyasztás kiegészíti a későbbiekben. A lakosság iskolázottsági adatai a népszámlálásokkor kerülnek rögzítésre, így az elmúlt 3 népszámlálás adatai összehasonlíthatók.

11. ábra: A lakosság iskolai végzettségi adatainak változása Kaposváron 2001-2022

(Forrás: saját szerkesztés KSH adatok alapján)

A diagramon a képzettségi adatokat a 15 évesnél idősebb lakosok számára vetítettem. A lakosság legmagasabb iskolai végzettsége ezek alapján rendkívül kedvezően alakult az elmúlt 20 évben. Ez mindenképpen pozitív fejlemény, ugyanakkor nem mutatja a megszerzett tudás alkalmazásának képességét, ezért önmagában nem alkalmas mutató arra, hogy a munkaerőpiacon való megfelelést is láthassuk belőle.

4.2.5 Intézmények és társadalmi tőke

Az intézmények és a társadalmi tőke egymással szorosan összefüggésben állnak, egymásra kölcsönhatással vannak. Tulajdonképpen tekinthetjük a kultúra tágabb értelmezésének, társadalmi kultúrának, amely többek között a társadalmi intézményeket, rendszereket,

értékeket, szimbólumokat és együttműködéseket tartalmazza. Puha tényezőként számszerűsítése nehézkes, a lakosság megkérdezésével részben felderíthető terület.

Kaposváron ilyen tekintetben saját meglátásaimra, tapasztalatomra tudok támaszkodni. A város lakossága összességében erős helyi identitással rendelkező, együttműködő. Természetesen Kaposváron is vannak a társadalom peremére szorult csoportok, amit a város három szegregátuma, illetve szegregációval veszélyeztetett területe is jelez. A háromból két terület lakosságszáma alacsony, 100 fő alatti, a harmadik, a Nádasdi utcai szegregátum lakossága eléri az 1000 főt. Támogatásukon 2010 óta dolgozik a város, civil szervezetek, vállalkozások, intézmények segítségével.

A városban 253 regisztrált civil szervezet működik, jellemzően a kultúra, sport, egészség, oktatás, érdekképviselő területein. Bár jó részük valamely intézményhez kötődik, sok van, amely önállóan tevékenykedik és ebben a formában működik együtt a várossal és a vállalkozásokkal.

Ezt a belső együttműködést azonban csak ritka esetben láthatjuk külső szereplővel is. A társadalom nyitottsága pedig szintén fontos tényező a társadalmi tőke tekintetében (Lorenzen, 2007). A terület, a város egy nyitott rendszer, a tőke, a pénzügyek és minden gazdasági kérdés vonatkozásában. Ezért rendkívül fontos kérdés, hogy egy adott város lakossága mennyire nyitott, mennyire befogadó az újdonságok iránt. A társadalom nyitottsága az újdonságok iránt, új megismerések, tapasztalatok, élmények keresése és beengedése egyértelműen fejlesztésre szorul. Ennek egyik okát abban látom, hogy kevés a városban a magasan képzett, rugalmas fiatal. Másik oka valószínűleg a bizalom témakörében keresendő.

A társadalmi tőkéhez Fukuyama szerint ugyanis szorosan kapcsolódik a bizalom (Fukuyama, 2022). Ez ugyan nehezen mérhető, mégis érezhető egy milióban. Az Ipsos Global Trustworthiness Indexe (Ipsos, 2024) szerint a magyar emberek bizalmatlannak számítanak, ami a véleményem szerint a mindennapokban is érezhető. Valószínűleg Kaposvár sem tér el jelentősen a magyar átlagtól.

A társadalmi tőke tekintetében úgy látom, hogy Kaposvárnak vannak erősségei, de több ponton fejlesztésre szorul. Ennek egyik fontos lépése volt a Polgárok házának létrehozása a CLLD program keretein belül, amely helyszínt ad a különböző csoportok találkozásának és amely folyamatosan üzemel.

Összességében látok potenciált ennek a versenyképességi tényezőnek a fejlődésében, de ehhez a tényező fontosságának tudatos belátására és összehangolt intézkedésekre, programokra van szükség.

4.3 Kaposvár kulturális kínálatának és a lakosság kultúrafogyasztásának változása

4.3.1 Kulturális szolgáltatások és kultúrafogyasztás számokban

A kaposvári kulturális szolgáltatások változásait nem minden esetben lehetséges 20 évre visszamenőleg vizsgálni, több esetben nem állnak rendelkezésre olyan régi adatok, mivel akkor még nem gyűjtötték őket rendezett formában.

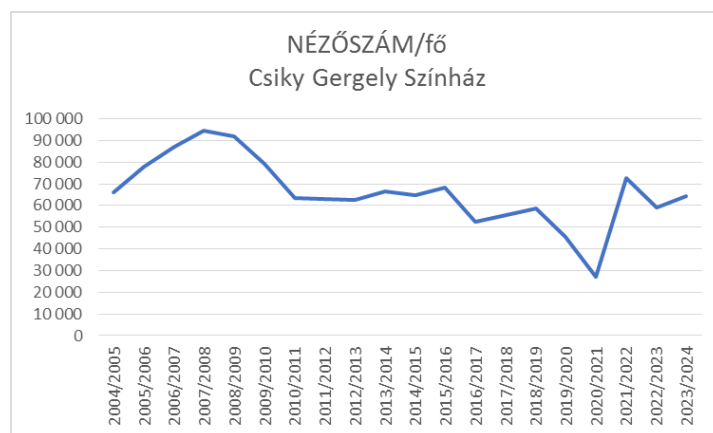
Kiemelt kulturális szolgáltatók a Csiky Gergely Színház és Kulturális Központ, a Kaposvári Roxínház Egyesület, a BábSzínTér, a Takáts Gyula Vármegyei Hatóköri Városi Könyvtár, valamint a Rippl-Rónai Vármegyei Hatóköri Városi Múzeum. Ezek a szolgáltatók az intézményeket teljes mértékben lefedik. Rajtuk kívül néhány olyan civil egyesület működik, amely foglalkozik kulturális területtel is.

A Csiky Gergely Színház és Kulturális Központ a Csiky Gergely Színház és az Együd Árpád Kulturális Központ összeolvadásából jött létre 2021-ben. Ide tartozik így ma a színház épülete, az Agóra épülete (Együd), valamint a Szivárvány Kultúrpalota, amelyet 2010-ben újíttak fel teljeskörűen.

A színház épületében saját társulatának előadásai mellett különböző városi, ünnepi gálák, műsorok is helyet kapnak. A '80-as években reformer színháznak számító intézmény ma is nagy népszerűségnek örvend ugyan, de egyértelműen csökkent a városba színház miatt érkezők száma, főként a helyi lakosság látogatja. A nézőszám csökkenése az alábbi ábrán jól látható:

12. ábra: A Csiky Gergely Színház előadásainak nézőszámának alakulása 2004-2024

(Forrás: saját szerkesztés Csiky Gergely Színház adatai alapján)

A nézőszám meredek emelkedése figyelhető meg 2007-2008-ig, amit szintén meredek csökkenés követett. Itt egyértelműen kirajzolódik, hogy a gazdasági válság (2008-tól) helyzetében a lakosság a kultúráról lemond. Pénzügyi válság lévén ez teljesen természetes, hiszen ez közvetlenül nem támogatja a túlélést, tulajdonképpen plusz kiadásnak minősül számukra.

A következő meredek csökkenés a 2016-2017-es évekre tehető, itt részben az befolyásolta a nézőszámot, hogy a színház a felújítási munkálatok miatt az Agóra épületébe költözött, részben pedig a lakosság elégedetlensége játszott szerepet, nem teljes mértékben találkozott a kínálat a kereslettel. Ezt követően újra meglelt az összhang, a színház visszaköltözött eredeti, felújított épületébe és a nézők száma emelkedni kezdett, de sajnos közbeszólt a világjárvány.

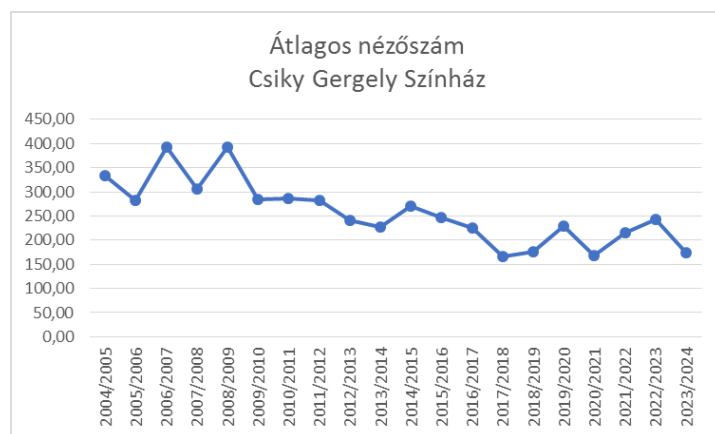
A 2019-2021 közötti időszakot elemzésemben figyelmen kívül hagyom, hiszen a Covid 19 világjárvány ezt a szektort gyakorlatilag teljes mértékben leállította.

A bezártság utáni visszatérés újra meredek emelkedést hozott, majd, valószínűleg az energiaválság hatására is, újra mérséklődni kezdett a látogatottság, ami mára újra felszálló ágba van. Ez a diagram jól mutatja, hogy a kultúrafogyasztás nagy mértékben függ a gazdasági helyzettől és olyan tényezőktől is, amelyek gazdaságilag nem leírhatók, mint például a nézők elvárásainak való megfelelés, a nézők elégedettsége.

Közelebbi képet ad azonban, ha az átlagos, egy színházi előadásra jutó nézőszámot vizsgáljuk, hiszen ez mutatja a kereslet-kínálat egyensúlyi kérdéseit.

13. ábra: A Csiky Gergely Színház átlagos nézőszámának alakulása 2004-2024

(Forrás: saját szerkesztés Csiky Gergely Színház adatai alapján)

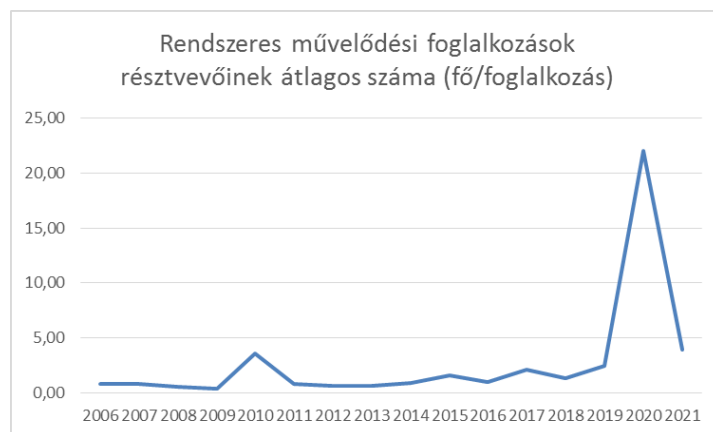
Ezen a diagramon jól kirajzolódik, hogy tulajdonképpen folyamatos csökkenés történik. Az összes nézőszám ingadozásai, illetve az ott tapasztalt jelenlegi kis mértékű növekedés valójában

csökkenés, hiszen több előadás van, azokra azonban kevesebb néző látogat el. Véleményem szerint ez azt mutatja, hogy bár számokban nőhet a versenyképesség, nem mindegy, hogy ennek a növekménynek mik az összetevői. Amennyiben például olyan munkahelyek, amelyek alacsonyán képzett munkaerőt kívánnak, akkor nem nő a kultúrafogyasztás. Ráadásul akkor ezek a társadalmi rétegek termelődnek újra, ugyanazokkal a feltételekkel és lehetőségekkel, amennyiben ebbe semmilyen típusú beavatkozás nem történik.

A Csiky Gergely Színházhoz tartozó Együd Árpád Kulturális Központ az Agórában kapott helyet. Feladata a közművelődés koordinálása, a múzeumon és a könyvtáron kívüli területeken. Ennek keretében rendszeres művelődési foglalkozásokat tart és ad otthont más szervezeteknek, mint például az Együd Árpád Művészeti Iskolának. Emellett a városi rendezvények szervezése a másik fő feladata. Az alábbi diagramon a rendszeres művelődési foglalkozásokon, szakkörökön, népzenei műhelyeken résztvevők átlagos száma látható.

14. ábra: Rendszeres művelődési foglalkozások résztvevőinek átlagos száma Kaposváron 2006-2021

(Forrás: saját szerkesztés KSH adatok alapján)

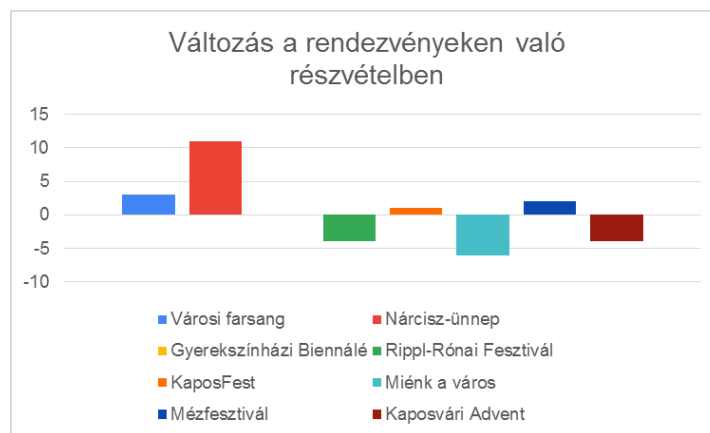
Nagyjából azonos szintről nagy kiugrás tapasztalható 2020-ban, majd ugyanolyan meredek visszaesés 2021-re, valamivel a megelőző időszak szintje fölé. A világjárvány és az energiaválság miatti épületbezárás magyarázhatja ezt a visszaesést, sajnos nem tudjuk, hogy ezek nélkül maradt volna a magasabb szinten vagy sem.

A városi rendezvényekért is a Kulturális központ felelős. Ezek évente megrendezésre kerülő programok: Farsang, Nárciszünnepe, Rippl-Rónai Fesztivál, Miénk a város Fesztivál, Kaposvári Advent. Ezek a rendezvények rendkívül nagy népszerűségnek örvendenek, közösség- és identitás-formáló erővel bírnak, ezért jelentőségük megkérdőjelezhetetlen.

Kérdőíves felmérésem alapján látható, hogy sokan el is látogatnak ezekre a rendezvényekre és ez a szokás nem változott az elmúlt 10 évben sem, amit az alábbi diagram szemléltet:

15. ábra: A rendezvényeken való részvétel változásai Kaposváron 2014-2024

(Forrás: saját szerkesztés kérdőíves felmérés alapján)

Lényegi változás nem történt a rendezvényeken való részvételben. A Miénk a város fesztiválon való részvétel csökkenését magyarázhatja, hogy a fesztivál kínálata jelentősen módosult az elmúlt években, főként a 15-30 éves korosztály lett a célcsoport. A kérdőív válaszadóinak átlagéletkora (48,37 év) alapján feltételezhető, hogy ennek a csökkenésnek ez az oka.

A Takáts Gyula Könyvtár régebben meglévő fiókkönyvtárait az elmúlt évtizedben egy kivétellel bezárta, illetve egy könyvtárpontot üzemeltet. Ez már önmagában mutatja a kereslet visszaesését. Az internet és az ebook elterjedésével azok az emberek is kevesebb könyvet vesznek a kezükbe, akik rendszeresen olvasnak, így a könyvtár adataiból a témánkban következtetések nem vonhatók le arra vonatkozóan, hogy minek köszönhető a visszaesés. A könyvtárak szerepe alapvetően is átalakulás alatt van a fentiek miatt, melynek a helyi könyvtár igyekszik megfelelni. Befogadó tér különböző foglalkozásoknak, baba-mama kluboknak, kisebb foglalkozásokat szervez gyerekeknek, kamaszoknak és tudományos, ismeretterjesztő előadásoknak is színtere.

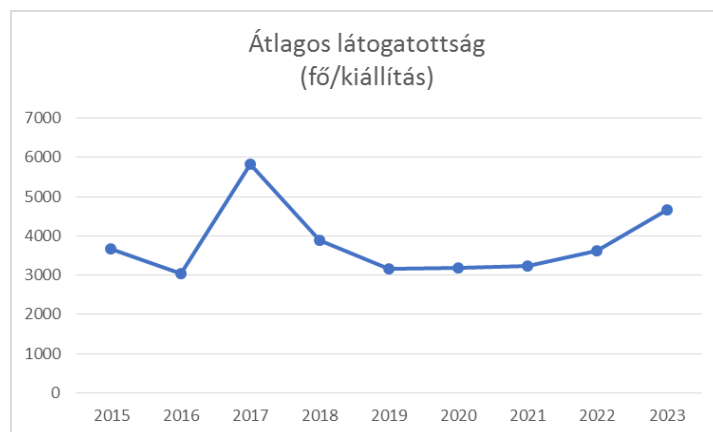
A Rippl-Rónai Múzeumhoz tartozó kiállítóhelyek közül a Fekete István Látogatóközpont (Deseda tónál), valamint a Rippl-Rónai Emlékház és Látogatóközpont releváns a témánk szempontjából. Ez a két kiállítóhely adja a látogatások zömét, valamint a múzeumpedagógiai foglalkozások, amelyeken szinte minden városi iskolás részt vesz a múzeum és az iskolák közötti együttműködés keretében. Ezért ez a mutató tekinthető nem relevánsnak is, mivel civil látogatók kevésbé keresik fel, amit jól tükröz a kérdőíves felmérés eredménye. Átlagosan 1,8 kiállítást kerestek fel a városban a válaszadók 2023-ban. Ugyanakkor az oktatás-nevelés miatt

kifejezetten relevánsnak is tekinthetjük, hiszen a gyerekek többsége évente 1-2 alkalommal eljut olyan helyre, ahova szabadidejében a családjával nem. Így ez kiegyenlítő funkcióként is működhet, azoknál a társadalmi rétegeknél, akik ezt nem hozzák otthonról és amely – mint a kérdőíves felmérés is mutatja – valójában a többség.

Ezek fényében így alakul a múzeum látogatottsága:

16. ábra: A Rippl-Rónai Múzeum kiállításainak látogatottságának alakulása 2015-2023

(Forrás: saját szerkesztés Rippl-Rónai Múzeum adatai alapján)

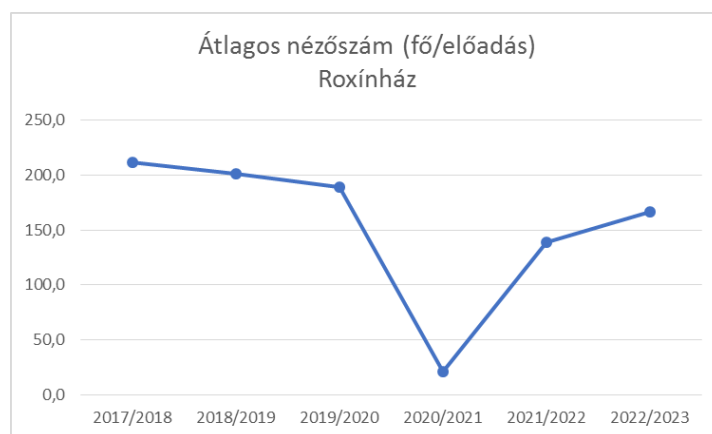

A látogatottság tehát ingadozás után 2019 óta növekszik, ugyanakkor fontos kiemelni azt, hogy a látogatók nagy többsége ingyenes vagy kedvezményes jeggyel látogatja a kiállításokat. A teljes árú jegyet fizető közönség aránya átlagosan 16-17% körül van.

Egyesületként működik a Roxínház, amely szintén fontos szereppel bír a városban. A 23 éve működő színház tanodát is működtet, évente átlagosan több, mint 100 fiatal részvételével. Ezzel majdnem ugyanennyi család mindennapi életében van jelen a kultúra eme formája. A főként amatőr színészek alkotta társulatnak a belvárosban saját színháza van, melyet hosszú távra bérel. A Roxínház a városon kívül is számos előadást tart, jelen dolgozatban azonban csak a városban tartott előadásokra fókuszálok. Adatokat a 2016-2017-es évad óta gyűjtenek rendezett formában, így az elmúlt néhány évet tudom vizsgálni. A következő diagram az átlagos nézőszám alakulását mutatja:

17. ábra: A Roxínház átlagos nézőszámának alakulása 2017-2023

(Forrás: saját szerkesztés a Roxínház adatai alapján)

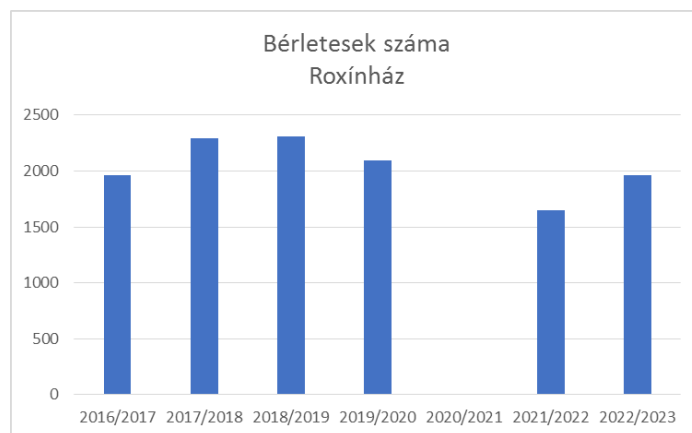

A nagyjából 220 fős befogadó képességű színháztermükben a 2017/2018-as évad 200 feletti átlagos nézőszáma (pontosan 211,3) azt jelenti, hogy gyakorlatilag minden előadását teltházzal játszotta abban az évadban. A Covid 19 természetesen itt is nagy visszaesést hozott, de számukra nem teljeset, hiszen az épület bezárását követően online előadásokat biztosítottak, itt a pontos átlagos nézőszám 21,6 volt. Az előadások a korábban felvett színpadi előadások voltak. A világjárvány után azonban mostanra újra emelkedő tendenciát mutat a nézőszám. A Roxínház 23 éves működése bizonyítja, hogy a városban szükség van a kultúrára és igény mutatkozik a művészeti nevelésre is, ami biztató a szellemi-kulturális értelemben vett középosztályt tekintve. A Tanoda ösztöndíj-programot is bevezetett, azon fiatalok számára, akik olyan családi, társadalmi vagy anyagi helyzetben vannak, amelyben támogatásra van szükségük. Ezáltal olyan gyerekeknek ad kiemelkedési lehetőséget, akik a háttérük miatt ehhez máshol nem jutnának hozzá. Ez pedig a társadalmi mobilitásukat segíti elő, amire szükség van a helyi fejlődéshez is.

A Roxínházban az elmúlt évadra a bérletek száma újra növekvő tendenciát mutat, visszakapaszkodott a 2016/2017-es szintre:

18. ábra: A Roxínház bérletes nézőinek számának alakulása 2017-2023

(Forrás: saját szerkesztés a Roxínház adatai alapján)

A BábSzínTér alapítványként működik Kaposváron 2010 óta. 9 évig változó helyeken működött, 2019-ben költözhetett be épületébe, a Vaszary okosparkban. A régi kórházi kápolnából átalakított épület a város tulajdona. Mellette új játszótér, kondipark, okos játékok és egy szabadtéri színpad is van. A társulat rendszeresen részt vesz a városi kulturális eseményeken, amellyel még inkább emeli azok színvonalát. Célközönsége főként gyerekekből áll, de felnőtt darabokat is játszottak már. Az alábbi diagramon az átlagos nézőszám látható:

19. ábra: A BábSzínTér előadásainak átlagos nézőszámának alakulása 2010-2024

(Forrás: saját szerkesztés a BábSzínTér adatai alapján)

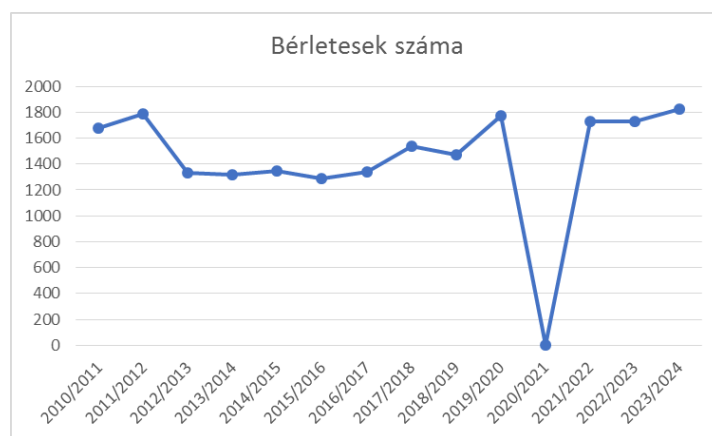

Az átlagos nézőszám láthatóan emelkedést mutat, a tavalyi évad kisebb megtorpanását követően újra fellendült. A tavalyi megtorpanás valószínűleg az energiaválság miatti bezárásnak köszönhető.

A bérletesek számának alakulása:

20. ábra: A BábSzínTér bérletes nézőinek számának alakulása 2010-2024

(Forrás: saját szerkesztés a BábSzínTér adatai alapján)

A bérletesek száma a világjárványt követően gyakorlatilag azonnal visszaugrott a megelőző időszak számaihoz, az idei évadban pedig rekordot döntött. Ez a stabil, megbízhatóan kapott magas színvonal miatt lehet és a Roxínházhoz hasonlóan biztató jelenség a középosztály és annak igényeinek szempontjából.

4.3.2 Kultúrafogyasztási szokások és változásaik

A kultúrafogyasztási szokásokat és változásait kérdőíves felméréssel vizsgáltam. Eredetileg 20 évet terveztem visszakérdezni, de előzetes tájékozódásom alapján arra a következtetésre jutottam, hogy az annyira hosszú időtáv, hogy az emberek nem emlékeznek rá. A kérdőív kitöltést a város önkormányzatánál dolgozó civil referens segítette, aki bevonta a civil szervezeteket is. A kérdőívemre 87 válasz érkezett. A 87 válaszból 74 felsőfokú végzettségű, ami nem tükrözi a kaposvári átlagot. Ennek az aránynak több oka lehet, legnagyobb valószínűsége az, hogy a magasabban képzettek nagyobb hajlandóságot mutatnak az ilyen típusú kérdőívek kitöltésére. 74,7% nő, ők szintén azok, akik inkább kitöltik a kérdőívet. Az átlagéletkor 48,37 év, és átlagosan 36,77 éve élnek Kaposváron. Ez alátámasztja a társadalmi tőke elemzésnél felvetett nyitottság problematikáját. A kaposvári közösség gyakorlatilag zárt közösség.

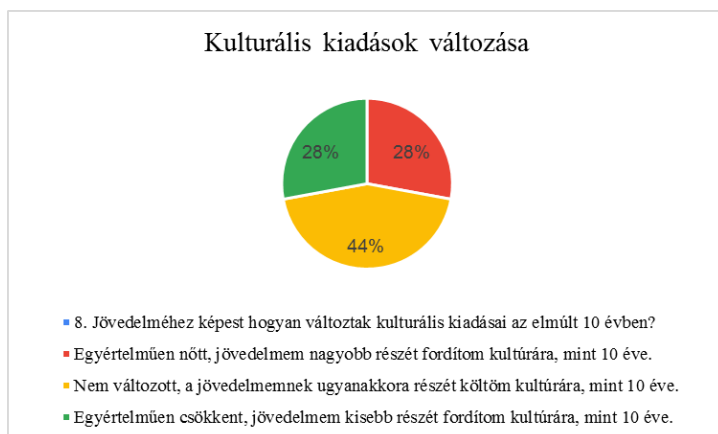
A válaszadók évente átlagosan 7,59 alkalommal vesznek részt a városban kulturális eseményeken, ugyanez a szám városon kívül 5,97. Az eltérés nem számottevő és ha figyelembe vesszük, hogy a városon kívül milyen típusú rendezvényeket keresnek fel, akkor még elenyészőbb az eltérés. Többségében koncert, színházi előadás és kiállítás miatt hagyják el a

várost a kaposváriak. Az elmúlt 10 év nem hozott jelentős változást a városon belüli városon kívüli részvétel arányának szempontjából. Ezeket értékelhetjük pozitívan, azaz hogy a város kielégíti a kulturális igényeket, de feltételezéseim szerint itt is szerepet játszik a nyitottság hiánya. Nem indulnak el a városból új tapasztalatokat, élményeket szerezni.

A kulturális kiadások jövedelem arányában történő változását az alábbi diagram szemlélteti:

21. ábra: A lakosság kulturális kiadásainak változása Kaposváron 2014-2024

(Forrás: saját szerkesztés online kérdőíves lekérdezés alapján)

Ugyanolyan arányban nőttek a kiadások, mint ahogy csökkentek, a többség pedig arányaiban ugyanannyit költ kultúrára. A kiegészítendő válaszok alapján elmondható, hogy a fogyasztási szokások sem változtak számottevően, nagyjából ugyanazokon az eseményeken, rendezvényeken vesznek részt a válaszadók, mint az elmúlt 10 évben.

A városon kívül felkeresett programok száma minimálisan nőtt az elmúlt 10 évben a válaszadók körében. 10 éve évente átlagosan 1,13, napjainkban átlagosan 1,4 programot keresnek fel a városon kívül a válaszadók. A programok típusa nem változott, 10 éve és mai is többségében koncertet, kiállítást és színházi előadást keresnek fel a városon kívül. Az életkornak vagy egyéb tényezőnek ebben nincs jelentősége és a válaszok alapján a városi kínálattal sincs összefüggésben.

A kulturális kínálat változásának értékelése az alábbiak szerint alakult.

22. ábra: A lakosság kulturális kínálat változásról alkotott véleményének megoszlása

(Forrás: saját szerkesztés online kérdőíves lekérdezés alapján)

A válaszadók 56%-a szerint egyre több lehetőség van, bár 25%-uk szerint ezek színvonala nem mindig megfelelő. 15% ítéli egyre gyengébbnek a kulturális kínálatot és 9% nem tud ezzel a kérdéssel kapcsolatban állást foglalni.

Arra a kérdésre, hogy kielégítette-e igényeit a város kulturális kínálata 10 évvel ezelőtt, a 87 válaszadóból 40-en feleltek igennel, míg arra, hogy kielégíti-e igényeiket a város kulturális kínálata napjainkban, 45 igen válasz érkezett, ami mindenképpen jó jel, hiszen nőtt az elégedettség.

Összességében inkább semleges és pozitív a vélemény a város kulturális életéről, a keresletet valószínűleg kielégíti a kínálat. Ez nem mindig pozitív eredmény azonban, és bár a kínálat minőségi javulása valóban megfigyelhető, hozzá a keresletet még nagyobb mértékben lenne szükséges emelni.

5 Következtetések és javaslatok

Összességében kimondható, hogy Kaposvár versenyképessége az EU bizonyos faktora szerint jelentős növekedést mutat az elmúlt 20 évben, a versenyképesség más faktoraiban azonban további fejlesztést kívánnak.

A kulturális kínálat minőségi növekedést mutat, ezzel párhuzamosan azonban a kereslet is. Így a kultúrafogyasztás bizonyos területen kis mértékben nőtt, más területen csökkent, illetve a kínálat célcsoportjának változása miatt, azaz mivel az eddigieknél nagyobb hangsúly került a fiatalabb korosztályra (15-30 évesek), átrendeződni látszik. Fontos, hogy ez a változás ne más célcsoportok kárára történjen a továbbiakban.

A témában javaslataimat, megfigyeléseimet a vizsgált versenyképességi faktorok alapján az alábbiak szerint állítottam össze:

1) Kutatás és technológiai fejlődés:

- (a) Jelentős javításra szoruló terület. Ösztönözni szükséges a vállalkozásokat és olyan lehetőségeket kell teremteni, amelyek vonzzák az innovációt. Olyan munkahelyek létrehozását kell támogatni, amelyek lehetőséget adnak a kreatív, magas minőségű munkaerőnek, amely majd további újításokat hoz létre.
- (b) Törekedni szükséges arra, hogy a vállalatok döntési központjai legalább részben a városba települjenek, így munkahelyet teremteni azoknak a csoportoknak, amelyek generálják fejlesztéseket.
- (c) A helyi erőforrásokat ki kell aknázni. Ezekre szükséges építeni kutató bázisokat, illetve a meglévőket kell erősíteni. Környezet, agrárium, pedagógia stb. A térségnek megvan a lehetősége arra, hogy az ország „zöld” központja legyen.
- (d) A város nem városállam. A környező településekkel együttesen, összefogással tud előre lépni, szorosabb, demokratikus együttműködésre van szükség a teljes térséggel és nagyobb léptékben a szomszédos megyékkel is, kiemelten Péccsel.

2) Kis- és középvállalkozások:

- (a) A KKV-k száma és iparági megoszlása megfelelő. További együttműködésüket szükséges erősíteni egymással, a civil szektorral és az intézményekkel.

- (b) Az oktatásban támaszkodni kell a KKV-kra, figyelembe kell venni az általuk igényelt kompetenciákat, készségeket és nagyobb hangsúlyt kell fektetni azok fejlesztésére városi szinten is. Duális képzés, gyakornoki programok, vállalati ösztöndíjak létrehozására és népszerűsítésére van szükség. Egyelőre ez inkább a nagyvállalatokkal kapcsolatban valósul meg.

3) Közvetlen külföldi befektetések:

- (a) Az érkező külföldi befektetések száma, értéke nagy, minden eddiginél nagyobb. Törekedni szükséges arra, hogy a város és a térség fejlődéséhez ne kizárólag a helyi iparüzési adó befizetésével járuljanak hozzá, hanem tevékenységekkel is. Jó példája ennek a Kometa 99 Zrt, a Trivium Packaging vagy a Magyar Cukor Manufaktúra, amelyek részt vesznek a város életében programokkal, támogatással.

4) Infrastruktúra és humán tőke:

- (a) A magasan képzett munkaerő aránya alacsony. Ez önmagában is probléma, de még nagyobb probléma akkor, ha a diplomák mélyére ásunk és azt találjuk, hogy mögöttük nincs megfelelő tudás, nincs felkészültség, alapvető készségek és kompetenciák hiányoznak. Ez ugyanis az egyik oka annak, hogy a város nem tud nagyot ugrani.
- (b) A másik, szintén a képzettséggel kapcsolatos nehézség, hogy nincs is a városban olyan munkahely, amely foglalkoztatná a magasan képzett, nyelveket beszélő fiatalabb korosztályt. Hangsúlyt kellene fektetni arra, hogy olyan munkahelyeket teremtsünk, amelyek foglalkoztatják ezt a réteget. Ez a helyi társadalom nyitottságát is segítené. A kevésbé reziliens társadalmi osztályok, csoportok számára munkahelyet teremteni fontos, mellette azonban nem elhanyagolható a magasan képzett csoportok számára is ugyanezt megtenni. A stabil, hosszú távú fejlődésnek ez az egyik kulcsa.
- (c) A képzettség mellett a nonformális és informális tanulás színtereit tovább szükséges bővíteni. Nem feltétlenül mennyiségi bővítésre van szükség, hanem a népszerű, látogatott rendezvényeken a programkínálatot szükséges olyan, még jobb minőségű területek felé elvinni, amelyek a szabadidőben kikapcsolódást támogató eddigi programok mellett észrevétlenül is tanítanak, valamilyen tudást adnak át, készségeket, képességeket fejlesztenek.

- (d) A környezeti feltételek a városban adottak. Csodálatos természet veszi körül, energetikai, környezetkímélő megoldásai magas színvonalúak. Ezek további erősítése, a hozzá kapcsolódó megfelelő marketing tevékenység segítene abban, hogy a várost vonzónak lássák a magasan képzett csoportok.
- (e) Meg kell épülnie a Kaposvárt Péccsel összekötő gyorsforgalmi útnak. A két város szoros együttműködése a térség és mindkét város szempontjából elengedhetetlen. Hatalmas, eddig kiaknázatlan potenciál rejlik ebben.

5) Intézmények és társadalmi tőke:

- (a) Azok az intézmények, amelyek a város döntései alatt állnak, megfelelő alapot teremtenek a fejlődéshez. Törekedni szükséges azonban arra, hogy a lehető legtöbb kérdésben működjön a szubszidiaritás elve és az alulról jövő kezdeményezések nagyobb, valódi teret kapjanak.
- (b) Az intézmények tekintetében a helyi döntéshozás kiszámítható, céljai, stratégiája nyilvánosak és egyértelműek.
- (c) A társadalmi tőke fejlesztésének szintén színterei a városi rendezvények, amelyek nagy közönséget vonzanak. Ezeket a lehetőségeket meg kell ragadni és a tanulási funkción belül formálni szükséges a lakosság nyitottságát, együttműködését, szolidaritását, értékközpontú szemléletét.

6 Összefoglalás

Dolgozatomban Kaposvár versenyképességének, kulturális kínálatának és kultúrafogyasztásának összefüggéseit, változásait vizsgálom.

Egy város versenyképessége szempontjából kiemelt jelentőséggel bír a humán tőke, amelynek fejlesztéséhez a szűkebb értelemben vett kultúra szorosan kapcsolódik. A szakirodalomban azonban erről kevés szó esik, a kultúrafogyasztás szerepe nem tisztázott ebben a viszonylatban.

A kultúrafogyasztás, mint nonformális és informális tanulási forma azonban színtere az élethosszig tartó tanulásnak, ami a humán tőke folyamatos fejlődését, megújulását szolgálja.

A kultúrafogyasztáson keresztül nem kizárólag tudást halmozunk fel, hanem fejlődnek olyan készségeink, képességeink is, mint a probléma-megoldás, kreativitás, alkalmazkodóképesség. Ezek a munkahelyet és a közösséget is támogatják.

A kultúrafogyasztás a társadalmi tőke fejlődéséhez is hozzájárul, identitás-erősítő, szolidaritás-növelő szerepe és közösségformáló hatása révén.

Így a kultúrafogyasztás közvetett és közvetlen módon is befolyásolja egy terület versenyképességét.

Kaposvár, Somogy vármegye és a Dél-Dunántúl régió összességében minden mérés szerint kedvezőtlenebb helyzetben van versenytársainál. A kemény mutatókon túl a lakosság megítélése szerint is versenyhátrányos terület a kitörési pontját egyelőre nem találta meg vagy nem kellő mértékben fektet rá hangsúlyt.

Kaposvár versenyképességét a számtalan versenyképességi faktoron belül az EU hatodik periodikus jelentésében foglalt 5 faktort figyelembe véve vizsgáltam, melyek a következők:

1. Kutatás és technológiai fejlődés
2. Kis- és középvállalkozások
3. Közvetlen külföldi befektetések
4. Infrastruktúra és humán tőke
5. Intézmények és társadalmi tőke

A faktorokhoz mutatókat rendeltem, ezek alapján végeztem elemzésemet.

A faktorok közül kis- és középvállalkozások és infrastruktúra területén jól teljesít a város. Kiemelten fejlesztendő területek a kutatás és technológiai fejlődés, a humán tőke, a társadalmi tőke. A közvetlen külföldi befektetések számszerűen növekednek. A már itt lévő külföldi cégek többsége a város életében megfelelő módon részt vesz, az érkező vállalatoknál ennek elérése

kívánatos. Intézmények tekintetében szintén megfelelő alapok vannak, kiszámítható a helyi döntéshozás, ami biztonságot ad.

A kulturális kínálat és kultúrafogyasztás változásait a helyi nagyobb kulturális szolgáltatóktól kapott adatok és a lakosság kérdőíves megkérdezése alapján vizsgáltam.

A nagyobb kulturális szolgáltatók:

- Csiky Gergely Színház és Kulturális Központ,
- Kaposvári Roxínház Egyesület,
- BábSzínTér,
- Takáts Gyula Vármegyei Hatókörű Városi Könyvtár
- Rippl-Rónai Vármegyei Hatókörű Városi Múzeum

A kapott adatok nem mutatnak számottevő kultúrafogyasztási változást és a versenyképesség növekedése is lassú.

A lakossági kérdőíves felmérésből kimutatható a kínálat és a kereslet minőségi változása, valamint a célcsoport változása is megfigyelhető, a rendezvények egyre több figyelmet fordítanak a 15-30 éves korosztályra.

Javaslatom, hogy a térség összefogására épülő, olyan tevékenységek valósuljanak meg, amelyek révén:

- a lakosság készségei/képességei fejlődnek
- a térség vonzóbbá válik a magasan képzett, nyelveket beszélő emberek számára.

Ennek lehetséges elemei:

- nonformális és informális tanulási lehetőségek biztosítása a lakosság számára – kulturális kínálat minőségi bővítése által
- munkahelyek teremtése a magasan képzett és tudásukat megfelelő módon alkalmazni tudó, nyelveket beszélő lakosság számára
- megfelelő marketing tevékenység (környezet, természet, közösség stb.)
- együttműködések erősítése a KKV-k, nagyvállalatok, külföldi befektetők, civil szektor és az intézményrendszer között.

7 Irodalomjegyzék

- Aiginger K. (2006): Competitiveness: from a dangerous obsession to a Welfare Creating Ability with Positive Externalities, *Journal of Industry, Competition and Trade*. Springer Science+Business Media 6. p. 161-177.
- Camagni, R. - Capello, R. (2012): Regional Competitiveness and Territorial Capital: A Conceptual Approach and Empirical Evidence from the European Union. *Regional Studies*, Vol 47 Nr9 pp. 1383-1402.
- Chikán A. (2014): A felsőoktatás szerepe a nemzeti versenyképességben. *Educatio*, 23. évf. 4. szám p. 583-589.
- Cuaresma, J. C. - Doppelhofer, G. - Feldkircher, M., (2009): The determinants of economic growth in European Regions, CESifo Conference, München, 20-21 February 2009.
- Csath M. (2016): Versenyképesség és innováció, Kormányzati tanulmányok. Budapest: Nemzeti Köszolgálati Egyetem Vezető- és Továbbképzési Intézet.
- Csath M. (2018): A kultúra, mint társadalmi tőke és versenyképességi tényező. *Szín Közösségi művelődés* 23. évf. 3. szám pp 4-9
- Csath M. (2019): A nemzeti versenyképesség puha tényezői. *Köz-gazdaság*, 2019/1. pp. 116-132.
- Csizmadia P. (2018): Innovációs potenciál a magyar gazdaságban. A humán tőke felhasználásnak néhány aspektusa, *Socio.hu* 2018/4 pp 29-46
- Enyedi G. (1997): A sikeres város. *Tér és Társadalom*, 11. évf. 4. pp. 1-7.
- European Commission (1999): Sixth Periodic Report on the Social and Economic Situation and Development of the Regions of the European Union , Belgium.
- Farkas É. (2019): *A formális, nemformális és informális tanulás színterei és módszerei - hazai és európai trendek*. Tempus Közalapítvány, Budapest
- Fazekas N. - Fábián A. (2015): A versenyképesség kulturális és humán aspektusai. *Közép-Európai Közlemények*, 2015/2 no 29. pp. 28-39.
- Florida, R. (2014): The creative class and economic development. *Economic Development Quarterly*, 2014 28:196 pp. 196-205.
- Fukuyama, F., 2022. Bizalom. Budapest, Európa Könyvkiadó.
- Glaeser, E. L. - Saiz, A. (2003): The rise of the skilled city. Working paper 10191. National Bureau of Economic Research, Cambridge, MA

Hoyman, M. M. - Faricy, C. (2008): It takes a village: A test of the Creative class, Social Capital and Human Capital theories. *Urban Affairs Review* 44(3), pp 311-333

http1 EU Regional Competitiveness Index 2.0 (2022) Inforegio. Letöltés: 2024.04.18.

Forrás: https://ec.europa.eu/regional_policy/information-sources/maps/regional-competitiveness_en

http2 OECD (2024): *Regional Competitiveness*. Letöltés: 2024.03.22.

Forrás: <https://www.oecd.org/regional/regional-policy/regionalcompetitiveness.htm>

http3 EU Bizottság, 2007. eur-lex.europa.eu/.

Letöltés: 2024.03.23. Forrás: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:52007DC0391>

http4 EU, (2016): sport.ec.europa.eu. Letöltés: 2024.03.21.

Forrás: <https://sport.ec.europa.eu/policies/sport-and-economy/regional-development>

http5 EU, 2022. *EU Regional Competitiveness Index*. Letöltés: 2024.03.22. Forrás:

https://ec.europa.eu/regional_policy/assets/regional-competitiveness/index.html#/

http6 EUROSTAT, 2024. ec.europa.eu. Letöltés: 2024.04.17. Forrás:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nama_10r_3gdp/default/map?lang=en&category=reg.reg_eco10.reg_eco10gdp

http7 European Commission, Directorate-General for Research and Innovation, Science, research and innovation performance of the EU 2022 – Building a sustainable future in uncertain times, Publications Office of the European Union, 2022, Letöltés: 2024.03.21. Forrás:

<https://data.europa.eu/doi/10.2777/78826>

http8 GCI-Kearny, 2024. [kearney.com](https://www.kearney.com). [Online] Letöltés: 2024.03.21. Forrás:

<https://www.kearney.com/service/global-business-policy-council/gcr/2023-full-report>

http9 Mori Memorial Foundation (2023): *Global Power City Index 2023*. Letöltés:

2024.03.21. Forrás: <https://mori-m-foundation.or.jp/english/ius2/gpci2/index.shtml>

http10 Ipsos, 2024. [Ipsos.com](https://www.ipsos.com). Letöltés: 2024.03.24. Forrás:

https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2023-10/Ipsos-global-trustworthiness-index-2023.pdf?fbclid=IwAR0_8fztDkueX_T2q89HwLgEBPKF0cF8Hyd2KANs_iw1rFjZkcqvEN_Ss-8w

http11 OECD, 2024. [oecd.org](https://www.oecd.org). Letöltés: 2024.03.16. Forrás:

<https://www.oecd.org/economy/human-capital/>

- http12 World Economic Forum (2014): *The Competitiveness of Cities*. Letöltés: 2024.03.21.
Forrás: <https://www.weforum.org/publications/competitiveness-cities/>
- Huggins, R. - Izushi, H. - Prokop, D. - Thompson, P. (2014): Regional competitiveness, economic growth and stages of development, *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci: časopis za ekonomsku teoriju i praksu*, 32(2), 255-283.
- Jóna G. (2013): A területi tőke fogalmi megközelítései. *Tér és Társadalom*, 27(1) pp. 30-51.
- Juhász E. - Szabó J. (2016): Kulturális tanulás: a tanulás új dimenziója. *Educatio* 25(2) pp.198-209
- Kapitány Á. - Kapitány G. (2009). A kultúra változása - Változások kultúrája. In: *Vészjelzések a kultúráról - Jelentés a magyar kultúra állapotáról*. Budapest: L'Harmattan.
- Kaposvár Megyei Jogú Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája. Kaposvár, 2017.
- Koltai Z. (2002): A versenyképesség regionális dimenziói. *Tudásmenedzsment*, 2, pp. 21-27.
- Koltai Z. (2005): A magyarországi városok versenyképességének lakossági megítélése. *Tér és Társadalom*, 19(3-4), pp. 23-41..
- Lengyel I. (2000): A regionális versenyképesség tényezői, különös tekintettel a Dél-Alföldre. In: *2000: Versenyképesség - regionális versenyképesség*. Szeged: SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei. JATEPress, pp. 39-57.
- Lengyel I. (2016): A megyék versenyképességének néhány összefüggése a megújult piramismodell alapján. In: *Térségek versenyképessége, intelligens szakosodása és újraiparosodása*. Szeged: JATEPress, pp. 143-161.
- Lengyel I. (2017): A régiók versenyképességének piramismodellje: Az eredeti koncepciótól a 13 nyelvre lefordított változatokig. The pyramid model of regional competitiveness: From the original concept to the versions translated into, 13.
- Lorenzen, M. (2007): Social Capital and Localised Learning: Proximity and Place in Technological and Institutional Dynamics. *Urban Studies*, 44(4) pp. 799-817.
- OECD (2001): *The well-being of nations - The role of human and social capital*, Paris: OECD - Centre for educational research and innovation.
- Storper, M. - Scott, A. J. (2009): Rethinking human capital, creativity and urban growth. *Journal of Economic Geography*, 9(2) pp. 147-167.
- T. Kiss J. (2012): A humán tőke statisztikai mérhetősége. *Statisztikai Szemle*, 90(1) pp. 64-88.

Tóth G. - Nagy Z. (2024): Eltérő vagy azonos fejlődési pályák? A hazai nagyvárosok és vonzáskörzeteik 2001 és 2021 közötti. *Területi Statisztika*, 64(2) pp. 150-176.

Varga J. (2006) Humántőke-fejlesztés, továbbtanulás felnőttkorban, "skill"-ek és kompetenciák. In: *Társadalmi Riport 2006*. Budapest. TÁRKI, pp. 287-300.

Varga V. - Teveli-Horváth D. - Horzsa G. (2021): Magyar közép- és nagyvárosok versenyképességi tipológiája és humán tőkét vonzó potenciálja. *Földrajzi közlemények*, 145(2) pp. 135-153.

Vida G. (2016): A vidéki agglomerációk, agglomerálódó térségek és nagyvárosi településegységek versenyképességének sajátosságai. In: *Térségek versenyképessége, intelligens szakosodása és újraiparosodása*. Szeged: JATEPress, pp. 204-222..

8 Ábrajegyzék

1. ábra	A régiók versenyképességének piramismodellje	9
2. ábra	NUTS 3 szintű területek GDP-je	20
3. ábra	Felsőoktatási kutatóhelyek számának alakulása Somogy vármegyében 2000-2021	22
4. ábra	Jogi személyiségű vállalkozások kutatóhelyeinek számának alakulása Somogy vármegyében 2000-2021	23
5. ábra	K+F ráfordítások alakulása a bruttó hazai termék (GDP) arányában Somogy vármegyében 2006-2019	23
6. ábra	Kutató-fejlesztő helyek K+F beruházásainak alakulása Somogy vármegyében 2000-2021	24
7. ábra	Kutató-fejlesztő helyek K+F ráfordításainak változása Somogy vármegyében 2000-2021	24
8. ábra	Vállalkozások szektoronkénti megoszlása Kaposváron 2022	25
9. ábra	Helyi iparüzési adóalanyok számának alakulása Kaposváron 2000-2023	26
10. ábra	Helyi iparüzési adóbevétel alakulása Kaposváron 2000-2023	26
11. ábra	A lakosság iskolai végzettségi adatainak változása Kaposváron 2001-2022	29
12. ábra	A Csiky Gergely Színház előadásainak nézőszámának alakulása 2004-2024	31
13. ábra	A Csiky Gergely Színház átlagos nézőszámának alakulása 2004-2024	32
14. ábra	Rendszeres művelődési foglalkozások résztvevőinek átlagos száma Kaposváron 2006-2021	33
15. ábra	A rendezvényeken való részvétel változásai Kaposváron 2014-2024	34
16. ábra	A Rippl-Rónai Múzeum kiállításainak látogatottságának alakulása 2015-2023	35
17. ábra	A Roxínház átlagos nézőszámának alakulása 2017-2023	36
18. ábra	A Roxínház bérletes nézőinek számának alakulása 2017-2023	37
19. ábra	A BábSzínTér előadásainak átlagos nézőszámának alakulása 2010-2024	37
20. ábra	A BábSzínTér bérletes nézőinek számának alakulása 2010-2024	38
21. ábra	A lakosság kulturális kiadásainak változása Kaposváron 2014-2024	39
22. ábra	A lakosság kulturális kínálat változásról alkotott véleményének megoszlása	40

9 Mellékletek

1. Melléklet

Kérdőív

- 1) Az Ön életkora
- 2) Az Ön neme
- 3) Mi az Ön legmagasabb iskolai végzettsége?
 - i) Kevesebb, mint 8 osztály
 - ii) Befejezett 8 osztály
 - iii) Szakmunkásképző, szakiskola
 - iv) Szakközépiskola
 - v) Gimnázium
 - vi) Felsőfokú végzettség
- 4) Kérem, adja meg a háztartása egy főre jutó havi nettó jövedelmét!
 - i) 100 000 Ft alatt
 - ii) 100 000 – 150 000 Ft
 - iii) 150 000 – 200 000 Ft
 - iv) 200 000 – 250 000 Ft
 - v) 250 000 Ft felett
- 5) Hány éve él Kaposváron?
- 6) Kérem, adja meg, havi kulturális/művelődési kiadását (színház, mozi, múzeum, könyvtár, koncert, egyéb előadás stb.,) Ft/fő a háztartásban – a városban elköltve!
- 7) Kérem, adja meg havi kulturális/művelődési kiadását (színház, mozi, múzeum, könyvtár, koncert, egyéb előadás stb.,) Ft/fő a háztartásban – a városon kívül elköltve!
- 8) Jövedelméhez képest hogyan változtak kulturális kiadásai az elmúlt 10 évben?
 - i) Egyértelműen nőtt, jövedelmem nagyobb részét fordítom kultúrára, mint 10 éve.
 - ii) Nem változott, a jövedelmemnek ugyanakkora részét költöm kultúrára, mint 10 éve.
 - iii) Egyértelműen csökkent, jövedelmem kisebb részét fordítom kultúrára, mint 10 éve.
- 9) Beiratkozott olvasója volt-e ön valamelyik könyvtárnak 10 évvel ezelőtt?
 - i) Igen
 - ii) Nem
- 10) Beiratkozott olvasója-e ön valamelyik könyvtárnak ma?

- i) Igen
 - ii) Nem
- 11) Évente nagyjából hány alkalommal keresett fel kiállítást a városban 10 évvel ezelőtt?
- 12) Hány kiállítást keresett fel a városban 2023-ban?
- 13) Ön szerint milyen irányba változott a városban a kulturális kínálat az elmúlt 10 évben?
- i) Egyre több színvonalas lehetőség van.
 - ii) Egyre több lehetőség van, de sok nem megfelelő színvonalú számomra.
 - iii) Nem változott.
 - iv) Egyre kevesebb lehetőséget látok, ezért más helyeken keresem a lehetőségeket.
 - v) Nem tudom.
- 14) Kérem, adja meg, hogy évente nagyjából hány alkalommal vesz részt a városban kulturális eseményeken (rendezvényeken, foglalkozásokon, előadásokon)!
- 15) Kérem, adja meg, hogy évente nagyjából hány alkalommal vesz részt kulturális eseményeken (rendezvényeken, foglalkozásokon, előadásokon) a városon kívül!
- 16) Nőtt-e az elmúlt 10 évben azon kulturális események száma, amelyeken részt vesz a városban? Amennyiben nem él még 10 éve Kaposváron, az ideköltözését vegye alapul!
- 17) Mely rendezvényen/eseményen vett részt az elmúlt 10 évben legalább 3 alkalommal?
- i) Városi farsang
 - ii) Nárcisz-ünnep
 - iii) Gyerekszínházi Biennálé
 - iv) Rippl-Rónai Fesztivál
 - v) KaposFest
 - vi) Miénk a város
 - vii) Mézfesztivál
 - viii) Kaposvári Advent
- 18) Mely rendezvényen/eseményen vett részt az elmúlt 3 évben legalább 1 alkalommal?
- i) Városi farsang
 - ii) Nárcisz-ünnep
 - iii) Gyerekszínházi Biennálé
 - iv) Rippl-Rónai Fesztivál
 - v) KaposFest
 - vi) Miénk a város
 - vii) Mézfesztivál

viii) Kaposvári Advent

19) Kielégítette-e a kaposvári kínálat a kultúrafogyasztási igényét 10 évvel ezelőtt?

i) Igen

ii) Nem

20) Jellemzően milyen kulturális programot keresett fel a városon kívül 10 évvel ezelőtt?

21) Kielégíti-e a kaposvári kínálat ma az Ön kultúrafogyasztási igényét?

i) Igen

ii) Nem

22) Jellemzően milyen kulturális programot keres fel a városon kívül?

NYILATKOZAT

a diplomadolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: Lengyel Petronella
A Hallgató Neptun kódja: KPUWO9
A dolgozat címe: A kulturális kínálat és kultúrafogyasztás változása
Kaposváron a versenyképesség tükrében
A megjelenés éve: 2024
A konzulens intézetének neve: Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság
Intézet
A konzulens tanszékének a neve: Vidék- és Területfejlesztés Tanszék

Kijelentem, hogy az általam benyújtott diplomadolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

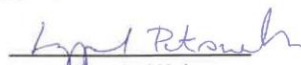
A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemitulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumba. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem MATER Hallgatói Dolgozatok repozitóriumban.

Kelt: Kaposvár 2024 év 04 hó 19 nap

Hallgató aláírása

NYILATKOZAT

Lengyel Petronella (hallgató Neptun azonosítója: KPUWO9) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A diplomadolgozatot a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom¹.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*2}

Kelt: Szarvas, 2024. év 04. hó 19. nap

belső konzulens

¹ A megfelelő alá húzandó.

² A megfelelő alá húzandó.